

V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Urban Vertič

**EVROSKEPTICIZEM V VELIKI BRITANJI:
VELJAVNOST VZORČNE TEORIJE?**

DIPLOMSKO DELO

Ljubljana 2007

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Urban Vertič

Mentorica: doc. dr. Alenka Krašovec

**EVROSKEPTICIZEM V VELIKI BRITANiji:
VELJAVNOST VZORČNE TEORIJE?**

DIPLOMSKO DELO

Ljubljana 2007

ZAHVALA

Zahvaljujem se doc. dr. Alenki Krašovec za navdihujoče nasvete in hitro odzivnost.

Hvala staršem, za vsestransko podporo in še posebej, da sta mi omogočila študentsko izmenjavo v Švici, kjer sem med drugim dobil tudi idejo za temo tega diplomskega dela. Hvala bratu in njegovi puncu ter vsem prijateljem za pozitivne besede in vzpodbude. Predvsem pa se zahvaljujem Tine, ker je verjela vame in mi nudila oporo, pomoč in razumevanje v stresnih trenutkih.

EVROSKEPTICIZEM V VELIKI BRITANIJ: VELJAVNOST VZORČNE TEORIJE?

V diplomskem delu sem preučeval dejavnike javno-mnenjskega evroskepticizma v Veliki Britaniji po vzorčni teoriji. Evroskepticizem v širšem pomeni nasprotovanje državljanov članstvu njihove države v Evropski uniji. Pojavil se je sočasno s širjenjem pristojnosti EU, še posebej v času sprejetja Maastrichtske pogodbe. Največkrat ga v literaturi povezujejo s strahom pred izgubo suverenosti in z demokratičnim ter legitimnostnim primanjkljajem. Ena iz med najbolj evroskeptičnih članic EU je Velika Britanija, od koder ta pojem tudi izvira. Na primeru Velike Britanije sem v analizi preveril veljavnost vzorčne teorije Theilerja v štirih sklopih dejavnikov in ugotovil, da je le delno veljavna. Ugotovil sem, da je z britanskim evroskepticizem najbolj povezan dejavnikom politične zgodovine, saj z uspešnim in dolgotrajnim razvojem ter učinkovitimi političnimi institucijami Velike Britanije ta dejavnik pozitivno vpliva na nacionalni ponos, ta pa na strah pred izgubo suverenosti, kar prispeva k povečanju evroskepticizma. Ostali sklopi dejavnikov (geografska lega, premožnost in družbena sestava) nimajo neposrednega vpliva na evroskepticizem. Lahko pa s skupnim kumulativnim učinkom vseh naštetih dejavnikov do neke mere ponudijo razlago britanske evroskepticizma.

Ključne besede: Evropska unija, Velika Britanija, evroskepticizem, javno mnenje.

EUROSCEPTICISM IN GREAT BRITAIN: VALIDITY OF PATTERN EXPLANATION?

This thesis contains a study on the variables of public euroscepticism in the case of Great Britain. In a broader sense euroscepticism means opposition of citizens to the membership of their country to the European Union. It emerged simultaneously with the transfer of competences to the Union's institutions, especially at the time of the Maastricht Treaty ratification process. The most common reasons for euroscepticism that can be found in academic literature are fear of losing sovereignty and democratic and legitimacy deficit. One of the most eurosceptic EU Member States is Great Britain, where the term itself originates. With the help of the pattern explanation of four variables provided by Theiler, I discovered that a direct link can be made only between euroscepticism and the political history variable. The successful and longstanding development of the political institutions and their efficiency are positively connected to shaping national pride, which accelerates the fear of losing sovereignty and leads to more euroscepticism. Other variables of analysis such as geographical position, wealth and demographical plurality do not show such strong significance for shaping euroscepticism, but together they do have a possible cumulative effect on British public euroscepticism.

Key words: European Union, Great Britain, euroscepticism, public opinion.

KAZALO

1. Uvod.....	7
1.1 Cilj in namen naloge	8
1.2 Metodologija.....	9
2. Opredelitev pojma evroskepticizem.....	9
3. Možni vzroki evroskepticizma	11
3.1 Strah pred izgubo suverenosti.....	13
3.2 Demokratični primanjkljaj.....	15
4. Teorije evroskepticizma	18
4.1 Strankarski evroskepticizem	18
4.2 Teorije javnega odnosa do evropske integracije in javno-mnenjski evroskepticizem	20
4.2.1 Teorija o kognitivni mobilizaciji	20
4.2.2 Utilitarne in ekonomsko zasnovane teorije.....	21
4.2.3 Politična stabilnost in odnos do EU.....	24
4.2.4 Nacionalna politična identiteta in podpora EU	26
4.2.5 Regije Vs. država.....	28
5. Teoretično ogrodje za analizo.....	30
5.1 Geografska lega	30
5.2 Politična zgodovina.....	32
5.3 Premožnost.....	32
5.4 Družbena sestava	33
6. Evroskepticizem v VB.....	33
6.1 Vstop VB v ES.....	33
6.2 Britanski evroskepticizem.....	35
6.3 Pojasnjevanje evroskepticizma v VB z vzorčno teorijo	36

6.3.1 Geografska lega	36
6.3.1.1 Pomorska dimenzija VB – kolonializem in imperializem	38
6.3.2 Politična zgodovina.....	41
6.3.2.1 Strah pred izgubo suverenosti.....	42
6.3.2.2 Obravnavanje politične zgodovine	44
6.3.2.3 Poseben odnos z ZDA.....	44
6.3.3 Premožnost.....	46
6.3.4 Dužbena sestava.....	50
6.3.4.1 Škotska.....	51
6.3.4.2 Wales.....	51
6.3.4.3 Severna Irska.....	52
6.3.4.4 Druge manjšine	52
6.3.4.5 Anglija.....	52
6.4 Druge razlage evroskepticizma v VB	55
7. Zaključek	56
8. Literatura.....	58
9. Priloge:	67
Priloga A: Izmerjena podpora članstvu v ES/EU v državah članicah EU-15 od leta 1973 oziroma od leta vključitve v ES/EU do leta 2002.....	67
Priloga B: Žrtve druge svetovne vojne na 1000 prebivalcev po državah.....	71
Priloga C: Primerjava vrednosti tujih neposrednih investicij v ZDA in iz ZDA med VB, Nemčijo, Francijo, Italijo in Španijo za leto 2001.....	71
Priloga Č: Prejemki iz naslova SKP za dvanajsterico najstarejših članic v 1000 ECU na kmeta v letih od 1975 do 1992.....	72

1. Uvod

Na ruševinah druge svetovne vojne in na osnovi idej Roberta Schumana in Jeana Moneta je šest evropskih držav postavilo temelje enemu najbolj vznemirljivih mednarodno-političnih projektov v moderni zgodovini. Da bi poglobili sodelovanje med evropskimi državami in predvsem zagotovili dolgoročen mir med evropskimi velesilami, je šest držav (Francija, Belgija, Nizozemska, Luksemburg, Italija in Zahodna Nemčija) leta 1951 ustanovilo Evropsko skupnost za premog in jeklo¹ (ESPJ) (Toplak 2003: 116–119). K pogajalski mizi o ustanovitvi ESPJ je bila povabljena tudi Velika Britanija² (v nadaljevanju VB), ki pa je takšno obliko sodelovanja z evropskimi državami ocenila kot grožnjo posebni diplomatski in gospodarski navezanosti na Združene države Amerike (ZDA) in ugodnim trgovinskim odnosom z državami Commonwealtha in je od pogajanj odstopila. VB sicer ni verjela v uspeh nove organizacije, vendar v drugi polovici petdesetih let, ko so z Rimsko pogodbo ustanovili Evropsko gospodarsko skupnost (EGS) in se je ta izkazala za učinkovito na več področjih, je VB leta 1960 zaprosila za članstvo. Takrat pa ni bila več tako dobrodošla in se je morala dvakrat (leta 1961 in 1967) soočiti z vetom francoskega predsednika De Gaulla in je polnopravna članica postala šele leta 1973³ (Brandt 2002: 360–361).

Vse od nekoliko neposrečenega vstopa VB v povezavo je mogoče opaziti, da britanska želja po članstvu med političnimi elitami in med širšimi britanskimi množicami ni bila nikoli popolnoma »iskrena«, saj so VB zanimale samo morebitne ekonomske koristi. Britanska vlada je članstvo britanski javnosti tudi prikazovala zgolj z vidika skupnega trga in ekonomske perspektive, ki naj bi prinesla VB višje stopnje gospodarske rasti in splošnega blagostanja. Politične implikacije EGS pa so bile popolnoma ignorirane. Resnici na ljubo članstvo v EGS VB ni prineslo takojšnjih ekonomskih koristi, med tem pa so se Britanci vedno bolj začeli zavedati, da so vstopili v politično integracijo in ne samo ekonomsko (Leach in drugi 2006: 272).

² Uradno ime je sicer Združeno kraljestvo Velike Britanije in Severne Irske. V angleškem jeziku se pogosto uporablja samo Združeno kraljestvo (*United Kingdom*), v slovenskem jeziku pa Velika Britanija, zato bom v nalogi uporabljal okrajšavo VB.

³ V širitvi leta 1973 sta polnopravni članici EGS postali tudi Irska in Danska (Mannin 2004: 310).

Skupnost pa se je tudi z VB nadalje širila in poglobljala. Z razvojem evropske skupnosti (ES), ki so se z Maastrichtsko pogodbo združile v Evropsko unijo (EU, Unija), pa se je krepilo tudi nasprotovanje temu procesu, s čimer lahko najširše opredelimo pojem evroskepticizem. V zadnjem času se je nasprotovanje globlji integraciji EU najbolj manifestiralo v zavrnjenih referendumih o pogodbi o ustavi za Evropo (PUE) v Franciji in na Nizozemskem leta 2005. Izkazalo pa se je, da je te negativne rezultate z olajšanjem sprejela britanska vlada, saj tako ni potrebovala izvedbe referenduma o PUE v svoji državi, česar se je upravičeno bala, saj je po raziskavi Eurobarometra (institucija Evropske komisije za analize javnega mnenja) iz leta 2005 od vprašanih Britancev le 20 odstotkov podpiralo sprejetje Pogodbe, kar je daleč najmanj od vseh članic EU (Eurobarometer 2005).

1.1 Cilj in namen naloge

V diplomskem delu bom najprej opredelil pojem evroskepticizem in povzel možne vzroke za ta pojav, nato pa bom predstavil vodilne smeri teorij o evroskepticizmu. Osredotočil se bom predvsem na javno-mnenjski evroskepticizem in manj na strankarskega oziroma institucionaliziranega. Nato bom predstavil teoretično ogrodje za analizo, ki bo vzorčna teorija po Theilerju. To teorijo bom v analitičnem delu uporabil za študijo primera na VB in preveril veljavnost le-te na primeru VB.

VB sem izbral, ker je v EU znana kot ena izmed najbolj evroskeptičnih držav glede nadaljnje integracije Unije (predvsem v smislu poglobljanja). Z gotovostjo lahko trdimo, da je do širitve leta 1995 po raziskavi Eurobarometer (glej Prilogo A) VB v primerjavi z drugimi članicami EU⁴ najbolj nasprotovala EU in jo zato ocenjujem kot najbolj evroskeptično v EU, saj prebivalci VB, razen v obdobju konca 80. let, najbolj nasprotujejo članstvu njihove države v EU. Po letu 1995 pa VB v nasprotovanju članstva v EU »konkurira« le Švedska, ki se je takoj po včlanitvi v EU soočala z visokim javno-

⁴ V primerjavo sem vključil samo prvih 15 članic EU, pri katerih je mogoče opazovati stopnjo podpore skozi daljše časovno obdobje, saj se šele tedaj jasno pokaže stopnja podpore EU.

mnenjskim nasprotovanjem do članstva, vendar se je v zadnjih letih tudi to nasprotovanje nekoliko zmanjšalo. Visoko javno-mnenjsko nasprotovanje VB pa se kaže tudi v odnosu VB do EU in njenih konkretnih politik, saj se VB pri pogajanjih o Uniji vedno znova izkaže kot najbolj problematični partner, še posebej, ko je beseda o finančni perspektivi EU ali o novih pogodbah. Cilj naloge je odkriti izvore britanskega evroskepticizma in opredeliti okoliščine, ki pripomorejo k množičnemu evroskepticizmu na primeru VB. Nato bom poskušal ugotoviti, na kakšen način, če sploh, vplivajo geografski, politično-zgodovinski, gospodarski in družbeni dejavniki na pojav evroskepticizma v VB.

V nalogi bom preverjal naslednjo hipotezo:

HIPOTEZA:

»Prebivalci Velike Britanije so zaradi specifične geografske lege, politično-zgodovinskih, ekonomskih in družbenopolitičnih značilnosti bolj nagnjeni k evroskepticizmu kot prebivalci drugih držav EU.«

1.2 Metodologija

Pri pisanju naloge bom uporabil različne družboslovne metode. V teoretičnem delu bo to deskriptivna sekundarna analiza obstoječe literature na obravnavano temo. V analitičnem delu pa si bom ob sekundarni analizi literature pomagal tudi z analizo primarnih virov, predvsem s podatki iz Eurobarometra.

2. Opredelitev pojma evroskepticizem

Pojem evroskepticizem se je v strokovni literaturi uveljavil šele pred kratkim. Izvorno pa ni iz politologije, kot bi lahko domnevali, ampak izhaja iz novinarskega diskurza (Taggart 2003: 6). Tako je v britanskem tedniku *The Economist* (Butler 1993) v komentarju o pogajanjih o ekonomski in monetarni uniji mogoče zaslediti, da se

britanske nasprotnike skupnega trga (*anti-marketeers*)⁵, ki nasprotujejo evropski integraciji, poimenuje kot evroskeptike. Kot popolnoma nasproten izraz evroskepticizmu se uporablja evrofilnost.

Definicija:

Evroskepticizem je pojav, ki ga v splošnem razumemo kot nasprotovanje evropski integraciji ali določenim perspektivam te integracije (Rovny 2004: 32). Taggart (v Taggart in Szczerbiak 2002: 7) v njegovi izvorni obsežni formulaciji evroskepticizma trdi, da je evroskepticizem pojem, ki izraža slučajno in kvalificirano nasprotovanje kot tudi popolno in nekvalificirano nasprotovanje procesu evropske integracije. Forster (v Sorensen 2004: 2) podobno dodaja, da je pri analiziranju evroskepticizma treba ločiti med različnimi stopnjami: od blagega in latentnega evroskepticizma, ki ga je veliko, saj je malo državljanov takih, ki brezpogojno podpirajo članstvo v EU, pa do aktivnega, ki zahteva takojšen istop iz EU. Taggart (v Taggart in Szczerbiak 2003: 6) meni, da je zaradi presplošne definicije evroskepticizem naravnan kot generičen *catch-all* pojem, ki zajema vse oblike nasprotovanja evropski integraciji v splošnem in nasprotovanja EU v direktnem smislu. Za tako imenovani blagi oziroma latentni evroskepticizem bi morda bil bolj primeren evrokriticizem, saj glede na to, da zelo malo posameznikov brezpogojno podpira članstvo v EU, bi po tej definiciji velika večina državljanov EU bila evroskeptična.

Na tem mestu je vredno opomniti, da avtorji pri razpravljanju o evroskepticizmu omenjajo javni odnos do EU, ponekod pa tudi do evropske integracije. Čeprav sta pojma zelo povezana, nikakor nista sinonima. Evropska integracija je širši proces povezovanja evropskih držav, ki se dogaja v novejši zgodovini in obsega tudi Evropski svet. Vendar glede na to, da je EU najbolj razvita evropska integracija do zdaj, veliko avtorjev pri omenjanju integracije evropskih držav, pravzaprav misli na integracijo v EU. Zanimivo je, da na primer Sorensenova (2004: 2) za razjasnitev te dileme omenja, da javni odnos do EU zadeva vprašanje članstva v EU, odnos do evropske integracije pa obsega tudi

⁵ V VB so vse do poznih devetdesetih let za ES uporabljali sopomenko skupni trg (Leach in drugi 2006: 272).

nadaljnje razvijanje Unije. Tu je jasno, da ima pri omenjanju integracije v mislih EU. Tudi v nalogi glede na literaturo uporabljam oba izraza pri opisovanju evroskepticizma, vedno pa se evropska integracija nanaša izključno na integracijo v okviru EU.

3. Možni vzroki evroskepticizma

Podpora oziroma odsotnost podpore EU (evroskepticizem) igra pomembno vlogo pri razvoju institucij (npr. evropskega strankarskega sistema in legitimne supranacionalne oblasti) in tudi pri integracijskih reformah ter pogajanjih. Izvoljeni predstavniki (ministri v Svetu EU in parlamenti pri ratifikacijah pogodb) so pogosto pod pritiski domače javnosti pri pogajanjih in sprejemanjih odločitev. Primer takega pritiska volivcev je zamenjava predsednice britanske vlade Margaret Thatcher, ki je morala leta 1990 odstopiti vsaj deloma zaradi zaskrbljenosti njene stranke o njenem izrazitem nasprotovanju ES, članstvo VB v ES pa je v javnosti prav v tistem času dobivalo vedno večjo podporo (Gabel 1998a: 4–6). Zato je preučevanje evroskepticizma na primeru VB še bolj zanimivo. V primeru Thatcherjeve je odnos javnosti do EU vplival na politično stabilnost VB, Gabel (1998a: 4, 5) pa dodaja, da je odnos javnosti v nacionalnih državah članicah do EU tudi odločilen za stabilnost samega političnega sistema EU.

V petdesetih in šestdesetih letih od ustanovitve ESPJ dalje je veljalo prepričanje, da se večina državljanov držav članic ES ne zanima za razvoj evropske integracije in tako pušča proste roke svoji vladi, ali pa podpira napore vlade za nadaljnjo integracijo. Tako razpoloženje sta Lindberg in Scheingold (v Hix 2005: 149) po Keyu poimenovala »permisivni konsenz«⁶. Inglehart (1970: 773) dodaja, da je sicer obstajalo široko odobravajoče mnenje o ES, vendar je imelo zelo malo poudarka kot politična tema, kar je omogočalo permisivni konsenz. Vendar takrat še ni bilo na voljo instrumentov za merjenje podpore evropski integraciji. Z vzpostavitvijo Eurobarometra⁷ leta 1973, ki

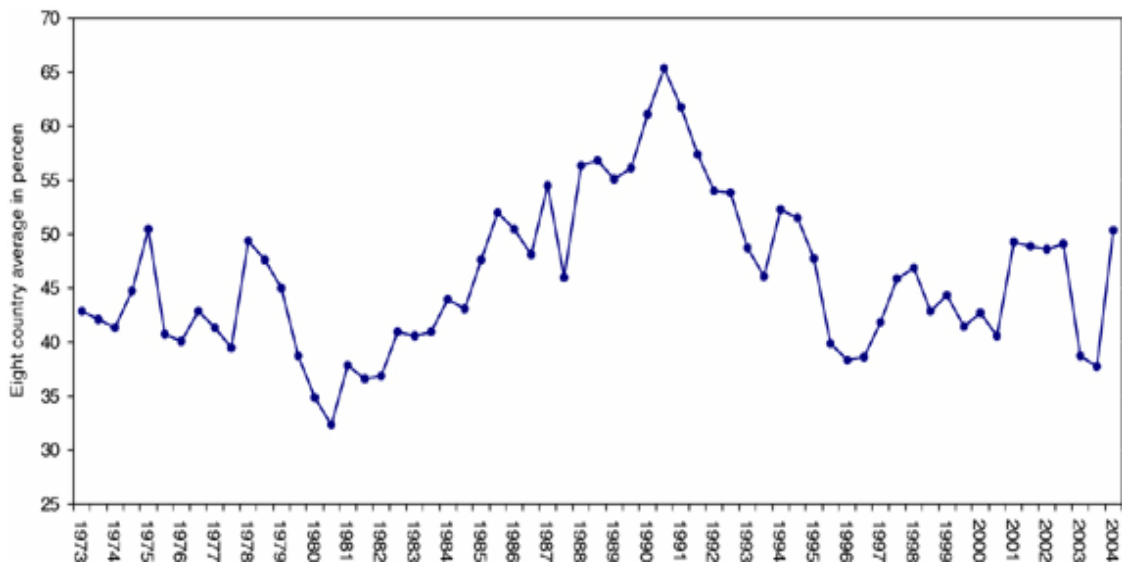
⁶ Key je pojem razvil leta 1960 za razlago podpore ameriških državljanov zunanjepolitičnim aktivnostim vlade ZDA (Hix 2005: 149).

⁷ Pri tem obravnavamo t.i. standardni Eurobarometer. Ta raziskava se izvaja dvakrat do petkrat letno in poteka v vseh državah članicah na osnovi osebnih intervjujev z vzorcem približno 1000 na članico (v večjih državah članicah več, v manjših manj – npr. v VB 1300, v Luksemburgu 600 in v Sloveniji 1045). (Public Opinion Analysis sector, Evropska komisija 2007).

raziskuje javno mnenje EU z longitudinalno študijo standardiziranih vprašalnikov, pa je javno podporo možno meriti in spremljati skozi daljše časovno obdobje (Public Opinion Analysis sector, Evropska komisija 2007).

Četrto vprašanje v standardnem Eurobarometru se glasi: Ali je članstvo (vaše države) v EU (prej ES) dobro, slabo, niti dobro niti slabo ali ne vem? (Public Opinion Analysis sector, Evropska komisija 2007). To vprašanje bom uporabljal kot najbolj splošni kazalec podpore EU oziroma kot kazalec stopnje evroskepticizma. Dolgoletno povprečje odgovorov na to vprašanje in s tem razvoj podpore EU osmih najstarejših članic razen Luksemburga bom predstavil s sliko 2.1 spodaj.

Slika 3.1 : Neto stopnja podpore ES/EU sestavljena iz odstotka odšteti negativnih od pozitivnih odgovorov na zgoraj predstavljeno četrto vprašanje iz standardnega Eurobarometra za najstarejše članice (ustanovne razen Luksemburga, torej Francija, Belgija, Nizozemska, Italija in Nemčija ter udeležene v prvi širitvi ES, to so Danska, Irska in VB).

Vir: Eichenberg in Dalton 2007

V Sliki 3.1 zgoraj je razviden razvoj podpore osmih največjih in najstarejših članic EU. Eichenberg in Dalton (2007) menita, da je v 70. letih podpora ES bila predvsem

ekonomske narave in poslednično zaradi naftne krize in recesije dokaj negativna. Z začetkom obdobja gospodarske rasti pa se je podpora spet začela zviševati. Vse do 90. let z Maastrichstsko pogodbo, ko je zavrnitev te pogodbe na referendumu na Danskem dokončno razbila idejo o permisivnem konsenzu in ko se javno mnenje o ES/EU ni več zadovoljevalo le z ugodnimi makroekonomskimi kazalci in je podpora strmo padla. Struktura podpore se je v tem obdobju spremenila predvsem s tem, ko je postala bolj kompleksna in je več ni mogoče napovedati izključno z ekonomskimi dejavniki. Temu padcu podpore in kompleksnejši strukturi podpore Eichenberg in Dalton (2007) pravita »post-maastrichtski bluz«. Odnos javnosti v državah ES/EU je prišel v ospredje pri političnih elitah in strokovni javnosti, s tem pa tudi diskurz o pojavu evroskepticizma, ki ima lahko zelo različne vzroke od strahu pred izgubo suverenosti do demokratičnega in legitimnostnega primanjkljaja, katere bom preučil v nadaljevanju.

3.1 Strah pred izgubo suverenosti

Ideja o izgubi suverenosti s članstvom v EU se pogosto pojavlja v središču evroskeptičnega diskurza. Še posebej v povezavi z oblikovanjem politik v nacionalnem interesu, ki jih na ravni EU država zaradi množice različnih interesov ne more zagotavljati in se tako v procesu odločanja nacionalni interes posamezne države popolnoma izgubi. Na medmrežnem portalu Euroseptic.com, ki združuje evroskeptično razpoložene posameznike, je ta razlog naveden kot drugi najpomembnejši za nasprotovanje članstvu v EU. (Euroseptic.com 2005)

Koncept suverenosti obsega predvsem idejo o oblasti, v katero ne sme nihče dvomiti in je torej vrhovna, hkrati pa obsega določen teritorij (Philpott v Brložnik 2004: 9, 10). Lahko jo zaznamo na dveh ravneh. Notranji in zunanji. Notranja suverenost je tista, ki obsega vse tri veje oblasti (zakonodajna, izvršna in sodna) in predstavlja moč države, zunanja suverenost pa obsega moč in nadzor, ki ga ima država v odnosu z drugimi državami. Država je torej zunanje suverena, ko sama odloča o svojih zadevah in nima na te odločitve vpliva nobena druga država (Curtin v Hribenik 2004: 3).

Rizman (2006: 14–15) ugotavlja, da suverenost države ni več absolutna, saj skupno delovanje skupine držav zmanjša zunanjo suverenost države. Države v globaliziranem svetu izvajajo določeno notranjo suverenost in avtonomijo, zraven tega pa skušajo svoje nacionalne interese uveljavljati tudi v povezavi z drugimi državami. Rizman (2006: 14–15) tudi poudarja, da so globalne spremembe oblast nad natančno določenim ozemljem zelo oslabile in relativizirale. Podobno meni Nugent (v Hribernik: 16), ki pravi, da je današnja nacionalna suverenost močno omejena zaradi globalizacije. Nadalje, za države članice EU pravi, da so te države neodvisno od izgube suverenosti, ki izvira iz članstva v EU zaradi mednarodnih sprememb in soodvisnosti v mednarodnem sistemu, že deležne znatne izgube nacionalne suverenosti.

Alter (2004: 182–85) poudarja, da članice EU s članstvom niso popolnoma izgubile svojo suverenost, kot razglašajo nekateri evroskeptiki, so pa del suverenosti *de facto* prenesle na institucije EU. Znana rajsodba iz leta 1963 Sodišča Evropskih skupnosti v primeru *Van Gend en Loos* je potrdila primarnost dela nadnacionalne zakonodaje na ravni EU. Posledica te sodbe je dejanska primarnost dela zakonodaje sprejete na ravni EU nad zakonodajo držav članic Alter (2004: 182–85).

McLaren (2002: 555) pravi, da strah pred izgubo suverenosti v EU izvira iz socializacije. Državljeni EU so bili socializirani v smeri, da sprejemajo moč in suverenost nacionalne države, ki je pomemben simbol posameznikovega političnega prepričanja. Na posamezne politične ideje (v tem primeru EU) pa se posamezniki odzivajo instiktivno in na simbolni način, v skladu z naučenim v zgodnji socializaciji. Ideja o EU, ki ogroža suverenost nacionalne države, predstavlja grožnjo pomembnemu simbolu nacionalne države in tako prispeva k nasprotovanju članstva v EU (McLaren 2002: 555). S strahom pred izgubo suverenosti pa je povezan tudi strah pred prevelikim vplivom nadnacionalnih institucij, ki je po Zweifelu (2002: 2) temeljna sestavina demokratičnega primanjkljaja. Tega obravnavam v nadaljevanju.

3.2 Demokratični primanjkljaj

S poglobljanjem integracije v okviru ES/EU in širjenja njenih institucionalnih pristojnosti je začelo naraščati tudi pričakovanje po večji demokratičnosti delovanja sistema. V institucionalnem smislu je demokratični pimanjkljaj mogoče zaznati v pomanjkanju parlamentarnega nadzora Evropskega parlamenta (EP) nad izvršno vejo EU, tj. Komisijo in Svetom EU. Ta nadzor se je z institucionalnim razvojem ES/EU in novimi pogodbami nekoliko povečal in zaznati je določen napredek pri vzpostavljanju institucionalnega ravnotežja (Lajh 2004: 49, 50, 62).

Ni pa bilo storjenega veliko napredka na področju transparentnosti delovanja in odgovornosti nadnacionalnih institucij državljanom članic EU, ki sta tudi pomembni sestavini demokratičnega primanjkljaja (Lajh 2004: 62). V evropski javnosti je strah pred prekomerno močjo nadnacionalnih ustanov ES/EU, predvsem pri nacionalistih, t.i. realistih in zagovornikih ohranjanja nacionalne suverenosti obstajal že od ustanovitve ESPJ-ja. Po podpisu Maastrichstske pogodbe pa so se ti strahovi pojavili pod imenom »demokratični deficit« oziroma primanjkljaj v EU. Ta izpostavlja vprašanja o funkcijah institucij EU, ki so odgovorne državljanom EU, in o zadostni demokratičnosti teh institucij, da lahko zastopajo interese državljanov članic EU (Zweifel 2002: xii, 2). V očeh javnosti je demokratični primanjkljaj viden kot proces integracije v EU, kjer »demokratična participacija s pomočjo brezizraznih administrativnih tehokratov izgubi pomen« (Brinegar in drugi 2004: 72).

Scharpf (v Gabel in Anderson 2004: 14) pravi, da se je demokratični primanjkljaj v veliki meri pojavil zaradi pomanjkanja skupne identitete oziroma čezevropskega političnega diskurza, ki pa je tudi razlog za legitimnostni primanjkljaj, katerega bom obravnaval v nadaljevanju. Tudi Lajh (2004: 49) se strinja s povezanostjo demokratičnega primanjkljaja z legitimnostnim, ko pravi, da je demokratični primanjkljaj »ena izmed temeljnih značilnosti (ne)legitimnosti EU«.

3.3 Legitimnostni primanjkljaj EU

Kot v ostalih demokratičnih sistemih, je oblast v EU-ju odvisna od privolitve državljanov, to je legitimnosti. EU je sicer težko sistematično opredeliti, ker ima značilnosti mednarodne organizacije in države, hkrati pa ni ne eno in ne drugo. Ko se je EU razvila čez meje sistema meddržavnega sodelovanja v sistem, ki ima direkten učinek na prebivalce EU, indirektna legitimnost izvirajoča iz držav članic ni bila več zadostna. Tako je za večjo podporo prebivalcev EU-ja nujno povečati direktno legitimnost, kot jo poznamo v državah članicah (Beetham in Lord 1998: 22).

Lord (2000: 3) na osnovi teorij Webera in Scharpf'a loči dve sestavini oziroma izvora legitimnosti: substantivna legitimnost v obliki dejanj vlade (legitimnost outputa) in proceduralna legitimnost v smislu demokratičnih volitev (legitimnost inputa). Zraven tega pa je Lord (prav tam) dodal še en izvor legitimnosti, ki je predvsem v zvezi z EU zelo pomemben, le-ta teži k skupni politični identiteti državljanov (legitimnost politične identitete). Tudi Habermas (2001: 17) meni, da je potrebna panevropska javna sfera za zadostno legitimnost inputa, saj omogoča posvetovanje (»deliberation«) z neformalnimi množičnimi komunikacijami. Zaradi jezikovne raznolikosti držav članic EU-ja pa so takšne diskusije o evropskih temah omejene in pogosto zaprte znotraj ene jezikovne skupine, kar prispeva k videnju EU-ja iz nacionalnega zornega kota (prav tam).

K večji legitimnosti inputa na evropski ravni lahko prispevajo neposredne volitve v EP, kjer pa zasledimo vedno nižjo volilno udeležbo in nanašajočo apatijo državljanov. Model drugorazrednih (»*second order*«) volitev, ki sta ga razvila Reif in Schmitt je ponudil razlago nižje volilne udeležbe na volitvah v EP v primerjavi z nacionalnimi parlamentarnimi volitvami. Reif in Schmitt sta razvila tezo, ki so jo uporabili mnogi raziskovalci evropskih politik in v svojem bistvu navajata, da so volitve v evropski parlament drugorazredne, za nacionalnimi, in da so teme v političnem boju, ki posledično odločajo zmagovalce volitev v EP, nacionalne in ne evropske (Usherwood 2007: 5). To ima tudi širše implikacije, saj so tudi referendumski (kot druga oblika, ki prispeva k legitimnosti inputa) o pomembnih vprašanjih EU pogosto vezani na domače teme (na

primer negativni rezultat francoskega referendumu leta 2005 o PUE) in ne samo na dejanskost in posledice referendumskega vprašanja (Ivaldi 2006: 49–50). S tem se razkriva tudi realna percepcija evropskih volivcev, ki gledajo na EU skozi svoje "nacionalne oči", stvarna evropska vprašanja pa so drugorazredna. To pa negativno učinkuje na legitimnost inputa. Žižek (RTVSLO.si 2005) sicer meni, da je zavrnitev PUE na referendumu v Franciji »pozitivna odločitev tudi zato, ker se s tem odpira politična razprava o Evropi, ki si jo resnično želimo«.

V začetku devetdesetih je legitimnostni primanjkljaj postal vedno jasnejši. S koncem »permisivnega konsenza« in naraščajočim nasprotovanjem evropski integraciji je postalo očitno, da indirektna legitimnost in legitimnost outputa pri ustvarjanju konkretnih ekonomskih koristi, ni več zadostna (Lord 2000: 4). Skupna točka diskurza o vzrokih za težave ratifikacije Maastrichtske pogodbe je bila demokratičnost delovanja EU, kar je v naslednjih letih prineslo prizadevanja za povečanje legitimnosti inputa, da bi zmanjšali demokratični primanjkljaj (Hix 2005: 177).

Povečevanje legitimnosti na ravni EU pa je problematično, saj pritisk na EU da zadosti standardom legitimnost (vse tri prej naštetih sestavine), ki so nastali na modelu nacionalnih držav. Moravscik (2002: 603–624) pa meni, da je sprejemanje odločitev v EU-ju transparentno, učinkovito in politično odgovorno, da EU ni država in da legitimnost EU-ja ne bi smeli ocenjevati na podlagi koncepta legitimnosti držav članic. Ustvarjanje politik je omejeno z obsegom in proračunom, odločanje pa z visokim pragom potrebnim za sprejem politik. Glavno odločanje v Svetu EU ostaja v rokah demokratično odgovornih vlad, direktna legitimnost pa se je povečala z večjimi pristojnostmi EP-ja na ravni nadnacionalnega odločanja (Moravscik 2002: 603–624).

Med obravnavano legitimnostjo inputa in legitimnostjo identitete obstaja neskladje, saj za demokratične volitve potrebujemo vsaj zadostno obliko skupne identitete, da volivci sprejmejo pomembnost skupinske presoje in voliti kot skupina. Obenem pa ni zagotovljena zadostna identiteta, če oziroma ko je politični sistem pod pritiskom, da

demokratizira sprejemanje odločitev (Lord 2000: 5). Sicer so vse tri sfere legitimnosti povezane med seboj in tako lahko povečanje ene vodi v zmanjšanje druge.

Gabel (Gabel 1998a: 7) ugotavlja, da se EU zaradi nadnacionalne in tudi meddržavne narave političnega sistema sooča s pomanjkanjem lastnih sredstev izvrševanja oblasti na evropski ravni, ki bi zagotavljale legitimnost. Zato je podpora državljanov EU ključen izvor legitimnosti EU. Tako je treba za ugotavljanje legitimnosti EU izmeriti in določiti raven podpore EU (Gabel 1998a: 7). Kako se ta podpora oblikuje oziroma od česa je odvisna, bom povzel v naslednjem poglavju.

4. Teorije evroskepticizma

Politološke raziskave so v zadnjem desetletju zelo napredovale v razumevanju razlogov, zakaj se nekateri državljani in stranke EU nagibajo k evroskepticizmu, medtem ko se drugi k evrofilnosti. Pa vendar še ne obstaja enotno teoretično ogrodje, ki bi združevalo različne obstoječe teorije in v katerega bi lahko vnesli te različne razlage ter jih preverili (Hix 2007: 148). Te obstoječe relevantne teorije o dejavnikih odnosa javnosti do EU bom povzel v sledečem poglavju in pri tem iskal razloge, zakaj se podpora med državljani EU razlikuje. Menim, da so izvori podpore EU prav tako pomembni za preučevanje evroskepticizma kot sami izvori evroskepticizma, saj lahko z njimi ugotovimo, kateri so tisti dejavniki, ki vplivajo na podporo oziroma nasprotovanje EU (evroskepticizem).

4.1 Strankarski evroskepticizem

Evroskepticizem je mogoče zaznati na dveh ravneh. Na strankarski (strankarski evroskepticizem) in javno-mnenjski. Kot sem že omenil, se v tej nalogi osredotočam na javno-mnenjski evroskepticizem. Zaradi vpliva, ki ga ima javni evroskepticizem na strankarskega, pa je vredno omeniti tudi slednjega. Politične stranke so namreč danes še vedno mesto artikulacije in agregacije javnih interesov. Evroskepticizem pa dobiva konkretno obliko v evroskeptičnih strankah na nacionalni ravni in ravni EU. Te stranke izkoriščajo volilno nišo, saj je javno-mnenjskega evroskepticizma veliko več, kot pa ga je

zaznati v strankah, ki dobivajo podporo na nacionalni in EU-ravni, kot dokazujeta tudi Taggart in Szczerbiak (2002: 3). Nasprotovanju EU na osnovi strankarske pripadnosti je znanstvena literatura v zadnjem času namenila več pozornosti kot javno-mnenjski evroskepticizem. Sčasoma pa sta se pojma evroskepticizem in strankarski evroskepticizem ponekod celo združila (Harmsen 2005: 1).

Strankarski evroskepticizem sta utemeljila Taggart in Szczerbiak (2002: 7–8), ki sta iskala obsežno definicijo evroskepticizma, ki bi veljala za vse članice EU in bi bila torej neodvisna od nacionalnih kontekstov držav članic. Odkrila sta, da obstaja »trda« in »mehka« oblika evroskepticizma. Pri trdem gre za načelno nasprotovanje EU oziroma evropski integraciji kot celoti in velja za tiste skupine ali posameznike, ki se zavzemajo za izstop svoje države iz Unije ali nasprotujejo integraciji kot celoti. Trdi evroskeptiki so npr. tisti, ki menijo, da EU vsebuje že identificirane »sovražnike«. Ti sovražniki so lahko »kapitalizem za komuniste, socializem za desnico, birokracija za populiste, nadnacionalnost za nacionaliste ali neoliberalizem za socialiste« (Taggart in Szczerbiak 2002: 7–8).

Pri mehkem evroskepticizmu pa gre za nasprotovanje določenim področjem politik EU, kar se izraža v nasprotovanju Uniji ali ko se pojavi prepričanje, da se Unija razvija v nasprotju z nacionalnim ali osebnim interesom in/ali politikami, ki jih podpirajo (Taggart in Szczerbiak 2002: 7–8).

Inglert in drugi (v Gabel 1998a: 90) menijo, da privrženci levih strank na političnem kontinuumu leve-desno manj podpirajo integracijo kot privrženci desnih, ker levi domnevajo, da je EU manifestacija kapitalističnih sil. Aspinwall navaja (2002: 89), da so leve stranke postale bolj pro EU in desne bolj anti EU usmerjene. Taggart in Szczerbiak (2002: 25) pa dokazujeta, da ideološki kontinuum levo–desno ne nudi kredibilnega kazalca o večjem ali manjšem evroskepticizmu. Tudi Aspinwall (2002: 84) pravi, da med levimi in desnimi strankami ni razlik glede odnosa do EU in dokazuje, da so sredinske stranke najbolj naklonjene EU, vse bolj oddaljene od sredine (skrajne) pa vse manj in

tako najbolj evroskeptične⁸. Sicer pa te stranke nimajo razen evroskepticizma nič drugega skupnega.

4.2 Teorije javnega odnosa do evropske integracije in javno-mnenjski evroskepticizem

Znanstveni pristop o odnosu javnosti do EU se je pojavil šele v 90. letih. Klasična teorija evropske integracije se je komaj dotaknila javnega odnosa do ES/EU.⁹ Do 90. let 20. stoletja je veljala elitistična perspektiva v proučevanju procesa evropske integracije, ki je temeljila na treh predpostavkah. Prvič, da je javno mnenje do evropske integracije površinsko in brez stabilne osnove. Drugič, da je integracija majhnega pomena za splošno javnost in tretjič, da so teme razprave, ki izvirajo iz integracije »sui generis« (kot integracija sama) in zato nepovezane s temeljnimi konflikti, ki strukturirajo politični boj v Zahodni Evropi (Hooghe in Marks 2006: 3). Kot pa sem že ugotovili, se je s »post-mastrichtskim bluzom«, ki je končal permissivni konsenz (za katerega tudi Sitter (2002: 5) pravi, da če tudi je kdaj obstajal, ga v zadnjem desetletju zagotovo več ni), začelo obdobje širšega znanstvenega preučevanja odnosa javnosti do ES/EU.

4.2.1 Teorija o kognitivni mobilizaciji

Ena izmed prvih omembe vrednih teorij o javni podpori evropski integraciji je teorija Ingleharta (1970: 783–785) o kognitivni mobilizaciji. Za sodelovanje na političnem področju so potrebne določene veščine. Najbolj osnovna veščina je pismenost in zmožnost konceptualizirati razmerje oblasti na daljavo in čez daljša časovna obdobja. Vse te veščine lahko povzamemo v zmožnost »manipulirati politične abstrakcije«.

⁸ Skrajno levi (socialisti) so skeptični do EU zaradi prosto tržne naravnosti, ki lahko povzroči erozijo institucij države blaginje. Pojavlja se tudi sum, da z vzpostavitvijo enotnega trga EU stojijo interesi velikih multinacionalnih podjetij (Aspinwall 2002: 87).

Skrajno desni (nacionalisti) nasprotujejo supranacionalni naravi EU, ker izpodriva moč države in s tem ogroža nacionalno identiteto, prav tako pa ogroža ekonomsko blagostanje. Med desničarji obstaja tudi prepričanje, da EU povzroča prekomerne imigracije, prehudo konkurenco pri zaposlovanju, povečevanje stopenj kriminala in terorizma ter prispeva k vse večji nerazpoznavnosti nacionalne identite. (prav tam)

⁹ Neofunkcionalisti so javno držo imeli za irelevantno, teoretiki o medvladni integraciji so javno mnenje na evropski ravni prezirali zaradi ekskluzivnega pomena nacionalne ravni in federalisti so a priori verjeli v pozitivno množično podporo za »Evropski projekt« (Sorensen 2004: 3).

Proces, s katerim pa se te veščine širijo med širše množice, Inglehart (1970: 784) poimenuje »kognitivna mobilizacija«. Usvojitev teh veščin pa je mogoča le skozi formalno izobraževanje (predvsem s srednješolsko in univerzitetno izobrazbo). Inglehart (1970: 785) ugotavlja, da povečana kognitivna mobilizacija prispeva k povečanju podpore evropski integraciji in navaja, da je po raziskavah možno najti izrazito višjo podporo pri bolj izobraženih (srednja in univerzitetna izobrazba) posameznikih kot pri manj izobraženih (osnovna izobrazba).

Inglehart in drugi (v Gabel 1998a: 95) navajajo, da ima večina tistih, ki so bolj izobraženi, v povprečju poklice višjega statusa in višjega prihodka od ostalih, manj izobraženih. Posamezniki z višjimi dohodki so v povprečju bolj izobraženi, bolje informirani in so politično bolj aktivni od tistih z manjšimi prihodki. Ti bodo tudi bolj podpirali evropsko integracijo. Zato postavijo tezo, da kognitivna mobilizacija izhaja iz dohodkovnih razlik in razlik v človeškem kapitalu (Inglehart in drugi v Gabel 1998a: 95). Inglehart (1970: 785) se tega zaveda, ko pravi, da sicer obstaja povezava med višjo izobrazbo in višjimi dohodkovnimi razredi, kar bi nakazovalo, da je v resnici dohodek tisti, ki vpliva na podporo integraciji. Vendar je korelacija med izobrazbo in podporo integraciji močnejša kot korelacija med podporo in višjimi dohodki ter višjim socialnim razredom. (Inglehart 1970: 785)

4.2.2 Utilitarne in ekonomsko zasnovane teorije

Ekonomsko zasnovane teorije predpostavljajo, da se preference EU oblikujejo glede na instrumentalno preračunljivost o ekonomskih posledicah članstva v EU. Ta vidik izpostavljajo zaradi predpostavke, ki govori, da je osredotočenost EU primarno ekonomske narave in zato je tudi odnos državljanov do nje primarno odvisen od ekonomskih posledic integracije v EU (Gabel 1998a: 4) (Sanchez-Cunca 2002: 149). Tej smeri preučevanje evroskepticizma Lubbers in Scheepers (2005: 224) pravita instrumentalni pristop oz. instrumentalni evroskepticizem.

Za analizo izvorov podpore EU je Gabel (1998a: 15) razvil teorijo javne podpore institucijam oblasti, na osnovi teorije Eastona. Ta model razlaga, da okoliščine utilitarne vrednotenja oziroma racionalne presoje posameznikov (gospodarske posledice in ostale koristi integracije, t. i. *cost/benefit* presoja) vplivajo na podporo EU-ju in kako se takšno vrednotenje preliva v afektivno podporo EU in integraciji. Torej model raziskuje dve dimenziji oziroma komponenti podpore integraciji: utilitaristično (specifično) in afektivno (razpršeno):

- Utilitarna podpora variira zaradi percepcije o koristi oziroma zadovoljstvu in je usmerjena v institucije oblasti in oblast samo.
- Afektivna podpora pa je odvisna od zvestobe, navezanosti in lojalnosti do institucij, kar izvira iz politične socializacije in kot posledica utilitaristične podpore. Te vrste podpora je neodvisna od trenutnih zasukov oblasti in kratkoročne krize vladanja ter je tako nujna za dolgoročno politično stabilnost. Predpostavlja tudi, da afektivna podpora pozitivno vpliva na »permisivni konsenz« (Gabel 1998a: 15–16).

Gabel (1998a: 29–35) s pomočjo factorske analize podatkov iz eurobarometra na modelu Eastona najde dokaze, da sta afektivna in utilitaristična dimenzija povezani in imata vpliv na odnos državljanov do EU. Afektivno podporo pa je mogoče zaznati le pri petini državljanov EU s čimer razblinja »permisivni konsenz«, pomeni pa tudi, da je utilitaristično vrednotenje EU pomembnejši dejavnik pri oblikovanju odnosa do EU. Nadalje ugotavlja, da je utilitaristična individualna podpora odvisna od direktnih koristi, ki jih prinaša skupni trg in politike EU in je največja pri tistih, ki imajo od EU največje ekonomske koristi (npr. agrarni sektor, ki je prejemnik znatnih finančnih nadomestil). Ti, ki so deležni večjih koristi od integracije v EU, so »zmagovalci« integracije in bo podpora EU pri njih višja. Tisti, ki pa so na račun integracije oškodovani (nekateri gospodarski sektorji), so »poraženci« integracije in bo podpora pri njih nižja. Podpora bo večja tudi pri bolj izobraženih, zaposlenih (podobno kot prej pri Inglehartu) in tistih, z višjim prihodkom (Gabel 1998a: 71–72).

Integracija pa ima tudi zmagovalce in poražence na ravni držav članic, kjer gre za direktne finančne stroške in povratne koristi povezane s proračunom EU. (Eichenberg in Dalton 1993: 513) Proračun EU se sicer v glavnem napaja iz prispevkov držav članic (15 % proračuna predstavlja davek na dodano vrednost, 69 % pa na osnovi bruto domačega proizvoda (BDP) članice)¹⁰ (Ministrstvo za finance RS 2007). Države članice tako zaradi različne višine BDP-ja prispevajo več ali manj kot dobivajo povratnih sredstev. Posledično so države, ki dobivajo manj, s takšnim stanjem nezadovoljne. Eichenberg in Dalton (1993: 513) pravita temu »Thatcherin efekt«, ker je Thatcherjeva kot predsednica britanske vlade zaradi tega nezadovoljstva v začetku 80. let v pogajanjih o proračunu ES izsilila zloglasni »britanski rabat«, ki VB omogoča, da od takrat prejema povratna sredstva iz ES/EU v obsegu dveh tretjin vplačanih sredstev (George 1999: 156). Tako so na strani bogatih držav, ki prispevajo več, kot dobivajo, evroskeptiki zelo razburjeni zaradi desetih milijard evrov, ki jih prispevajo v proračun, stekajo pa se k novim državam članicam, zaradi velikih razlik v razvitosti (Evans 2007). Tako je mogoče sklepati, da bo pri državah z višjim BDP-jem nižja podpora EU oziroma, da bo z rastjo BDP-ja podpora EU padala. Eichenberg in Dalton (1993: 510) (tudi Sanchez-Cunca 2002: 149) sicer obratno predpostavljata, da je podpora integraciji v ES/EU odvisna od nacionalnih gospodarskih značilnosti, kot so inflacija, nezaposlenost in BDP in da se z rastjo BDP-ja in nižanjem inflacije ter nezaposlenosti podpora EU zvišuje. Ta teorija izvira iz klasične teorije o odvisnosti rezultatov na splošnih nacionalnih volitvah, kjer je uspeh vladajoče stranke ali koalicije odvisen od pozitivnih gospodarskih okoliščin. Vendar pa Eichenberg in Dalton (1993: 521–523) v svoji raziskavi ne odkrijeta bistvene povezanosti med podporo evropski integraciji in rastjo BDP-ja. Gabel (1998a: 104, 105) v poznejši analizi dokazuje nasprotno, da z rastjo BDP-ja in nižanjem inflacije ter nezaposlenosti podpora pada. Gibanje BDP-ja pa ima vendar izmed vseh treh dejavnikov najšibkejšo povezanost z oblikovanjem podpore.

Gabel in Palmer (v Gabel 1998b: 337) in McLaren (2002: 552) kot del utilitarističnega modela razlage navajata tudi, da prosti pretok blaga znotraj EU omogoča večje koristi

¹⁰ Ostalih 16 % proračuna predstavljajo lastna sredstva EU (predvsem carinske dajatve) (Ministrstvo za finance RS 2007).

prebivalcem, ki stanujejo bližje mejam z drugimi državami članicami¹¹. Ti prebivalci bodo več pridobili s čezmejnimi trgovanjem in bodo zato bolj naklonjeni EU (prav tam). V raziskavi Gabel (1998b: 348) najde statistično pomembno večjo podporo v obmejnih regijah samo v državah, ki so se priključile po ustanovitvi. Pri tem pa se postavi vprašanje, ali ta oblika spodbude v obmejnih regijah deluje tudi pri članicah, ki nimajo ozemeljskih meja z drugimi članicami (Malta, Ciper) oziroma imajo le eno regijo (krajša razdalja meje), ki meji na drugo državo (VB, Danska). Izkaže se, da pri tistih državah, ki so geografsko oddaljene od meja drugih držav, oziroma imajo s katero drugo le krajšo ozemeljsko mejo, prej omenjenega efekta ne bo mogoče zaslediti.

4.2.3 Politična stabilnost in odnos do EU

Sanchez-Cuenca (2002: 150) ugotavlja, da ekonomska teza o oblikovanju podpore EU obravnavana v prejšnjem poglavju ne more pojasnjevati vseh dimenzij javnega mnenja do evropske integracije. Gabelova teorija namreč zanemarja politično dimenzijo integracije, saj obstajajo tudi druge posledice integracije in ne samo ekonomske. Npr.: mir po stoletjih vojne, večji mednarodni vpliv, ki ga imajo povezane članice, politična stabilnost, bolj široko državljanstvo itd. Te ugodnosti pa zahtevajo tudi svojo ceno, saj nekatere odločitve, ki se sprejemajo na nadnacionalni ravni, lahko prinesejo neugodne posledice za določene države. Državljanji se odločajo o podpori integraciji glede na oceno, ali se splača prenesti del suverenosti na nadnacionalno raven, oziroma ali ta prenos prinaša dovolj velike koristi v primerjavi z negativnimi posledicami (prav tam).

Sanchez-Cuenca (2002: 148) predpostavlja, da se odnos do EU oblikuje v medsebojnem delovanju nadnacionalne in nacionalne politike. Pri nacionalni ravni je pomembno, kako posamezniki ocenjujejo delovanje nacionalnih institucij in kakšni so rezultati teh (stopnja korupcije in države blaginje). Podpora integraciji bo večja pri tistih posameznikih, ki ocenjujejo, da evropske institucije delujejo v njihovo korist in hkrati menijo, da njihove nacionalne institucije delujejo slabo. Podpora bo obratno manjša pri državljanjih z negativnim odnosom do evropskih institucij in pozitivnim do nacionalnih. Sanchez-

¹¹ Gabel (1998b: 337) se tu izključno osredotoča na ozemeljske meje.

Cuenca najde v primerjavi držav članic dokaze za to, da so države z večjo stopnjo korupcije in manjšo stopnjo države blaginje (npr. Italija, Španija in Grčija) bolj naklonjene EU. Državljeni teh držav bodo prej pripravljene podpreti nadaljnji prenos suverenosti (globljo integracijo), ker so se njihove nacionalne institucije izkazale za neučinkovite in s spremembami nimajo kaj izgubiti. Tako bo mogoče najti več evroskepticizma v državah, kjer bolj zaupajo nacionalnim političnim institucijam oziroma so na njih bolj navezani (Sanchez-Cuenca 2002: 148, 158, 169).

Nasprotno pa ugotavlja Anderson (v Carey 2002: 389-390), katerega ugotovitve kažejo, da so državljani EU, ki so zadovoljni z delovanjem svojih nacionalnih političnih institucij, bolj naklonjeni EU. Predvsem zato, ker zaradi slabe informiranosti glede zadev EU uporabljajo državne institucije kot zastopnike (*proxy*) za oblikovanje mnenja o EU (prav tam). Podobno meni Rohrschneider (v Hix 2007: 135), ki pravi, da bodo državljani, ki zaupajo svojim nacionalnim političnim institucijam, zaupali tudi tistim na ravni EU, ker zaupajo delu svojih tudi na ravni EU.

Učinkovitost nacionalnih institucij je pozitivno povezana tudi s stabilnostjo političnega sistema. V veliko evropskih državah so se v 30. letih 20. stol. in po drugi svetovni vojni močno razmahnilo ekstremno desne in/ali leve stranke in delno tudi povzročile velike gospodarske in politične nestabilnosti. EU, še posebej skupni trg, s kapitalističnim sistemom prispeva h gospodarski rasti in stabilnosti sistema. Gabel (1998a: 77) postavi tezo, da bo utilitarna podpora integraciji večja pri tistih državljanih, ki podpirajo demokratično-kapitalistično naravnost sistema in v njihovi državi obstaja močna opozicija takemu sistemu (države z močnimi komunističnimi strankami v opoziciji). Gabel (1998a: 77) z analizo dokazuje, da dokler ekstremne stranke (ideološko leve in desne) uživajo manjšinsko, vendar vidno podporo, pozitivno prispevajo h kumulativni skupni podpori integraciji, saj je ta varuh pred nestabilnostjo, ki bi jo te stranke lahko prinesle.

4.2.4 Nacionalna politična identiteta in podpora EU

Politična identiteta je zbor družbenih in političnih vrednot in načel, ki jih posamezniki prepoznajo kot svoje in ko jih delijo z drugimi, dobijo občutek pripadnosti politični skupini. Te vrednote in načela pa so vključena v družbene institucije, ki identiteto reproducirajo skozi čas in generacije (Cerutti, 2003: 27–29). Identiteto posameznik ponotrani s socializacijo in je zato odporna na kratkotrajne manipulacije. Spreminjati jo je mogoče le delno in postopoma z novo vrsto socializacije novih generacij (Inglehart, 1970: 768). Carey (2002: 391) poda ožjo definicijo nacionalne identitete na podlagi analize o vplivu nacionalne identitete na podporo evropski integraciji v EU. Pravo, da je identiteta povezana s posameznikovo intenziteto povezanosti z narodnostjo, ki je pozitivne narave.

Evropsko identiteto Diez Medrano in Gutierrez (2001: 757) vstavita v niz identitet, ki obstajajo na regionalni, državni in evropski ravni med državljani EU. Tem pravita »ugnezdene identitete« (*»nested identities«*), ki so hierarhično razvrščene. Najpomembnejša je regionalna identiteta, ki je »ugnezdena« v identiteto države, katere del je regija, ta pa v identiteto Evrope, katere del je omenjena država.

Carey (2002: 391–392) podobno s pojmom »končna skupnost« (*»terminal community«*) označi tisto najvišjo politično enoto, za katero posameznik meni, da ji je dolžan zvestobo. Ta je lahko regionalna, državna ali pa naddržavna (EU). Posamezniki, ki menijo, da skupna evropska identiteta obstaja, prepoznajo v EU »končno skupnost« in bodo bolj naklonjeni do EU. Tisti državljani EU, ki pa menijo, da skupna evropska identiteta ne obstaja, prepoznajo »končno skupnost« v nacionalni državi in bodo videli EU kot grožnjo njihovim »končnim skupnostim« oziroma identiteti in bodo manj naklonjeni EU. Carey (2002: 407–408) z analizo podatkov iz Eurobarometra ugotovi, da stopnja navezanosti na nacionalno identiteto vsaj tako močno vpliva na odnos do EU kot utilitaristična razlaga po Gabelu.

Taggart (McLaren 2002: 554) trdi, da eden izmed pomembnih razlogov za evroskepticizem izhaja iz političnosti identitete. Prebivalci EU se identificirajo z nacionalno državo, ki jih najbolj na splošno definira. Pri tem pa vidijo EU kot telo, ki spodkopava integriteto te države in jo ogroža (McLaren 2002: 554). Tudi Diez Medrano in Gutierrez (2001: 755) se strinjata, da sta identifikacija z EU in podpora EU sicer različni, vendar zelo povezani temi.

Kot sem omenil že prej, na oblikovanju podpore integraciji vpliva tudi zgodovinska izkušnja vojne (predvsem imamo v mislih obe svetovni vojni). Cerutti (2003: 28) pravi, da je politična identiteta rezultat mentalne elaboracije politične in družbene izkušnje. V Evropi je ta izkušnja stoletja vojn in genocida pa tudi zadnjih 50 let razvoja in blagostanja (Cerutti 2003: 28). Pri državah, ki so se vojni izognile oziroma so imele manjše izgube, to deluje negativno na podporo integraciji (Gabel 1998a: 79–88, Sanchez-Cuenca 2000: 150, Christin 2002: 418). Inglehart (1970: 768) sicer pravi, da so skupine, ki so bile primarno socializirane po prvi svetovni vojni, manj naklonjene evropski integraciji zaradi nacionalističnega odnosa, ki se je razvijal med vojnami. Tisti, ki pa so bili socializirani po drugi svetovni vojni, bodo izražali večjo podporo integraciji (Inglehart 1970: 768). Gabel (1998a: 79–88) ugotavlja, da je vzrok utilitarni naklonjenosti EU skrb za nacionalno varnost, ki je večja v državah, ki so utrpeli večjo škodo v obeh vojnah (ustanovne članice EU). Vendar pa učinek z vedno večjo časovno oddaljenostjo od vojn upada.

Vsaka država članica prinaša v odnose z EU svojo dediščino posebne vloge, ki jo ima v mednarodnih odnosih in svoje strategije, ki temeljijo na tej vlogi. Eichenberg in Dalton (1993: 514) pravita temu »nacionalna strategija v zunanjih odnosih« ali politična kultura zunanjih odnosov. Aspinwall (2002: 83) pa meni, da pomemben dejavnik pri oblikovanju podpore ali nasprotovanja evropski integraciji izhaja iz specifične zgodovinske izkušnje, ki je pomemben gradnik politične identitete. V Nemčiji je ta izkušnja bazirala na strahotah nacističnega režima, kar je povzročilo masoven prenos politične kulture po drugi svetovni vojni. Na primeru Francije je bilo to postopno ponovno opredeljena francoska vloga v svetovni politiki, ki je privedla do nove usmerjenosti večine političnih

elit. V Italiji pa je to bila neučinkovitost državnih institucij, ki spodbuja podporo evropski integraciji. Italijani namreč menijo, da je oblast tako slabo vodila državo, da je alternativa v ES/EU sprejemljiva (Aspinwall 2002: 83).

4.2.5 Regije Vs. država

Mnoge regije v državah EU so iz političnega vidika zelo specifične. Svojo identiteto navezujejo na svojo regijo, bodisi zaradi svojega jezika, kulture, zgodovinskih dogodkov bodisi političnih tradicij. V nekaterih se pojavljajo velike težnje po avtonomiji ali celo odcepitvi, v drugih pa po večji gospodarski naklonjenosti države, v kateri živijo (Keating 1995: 3).

ES/EU že od 60. let 20. stoletja spodbuja regionalni razvoj zaradi ekonomskih in političnih razlogov. Slabše gospodarsko razvita periferna območja so že od Maastrichtske pogodbe (pomeni velik korak naprej v priznavanju tretje evropske ravni – regij¹²) deležna velike pomoči iz kohezijskih skladov EU¹³. S tem se premagujejo negativni učinki prostega trga, kjer so periferna območja zaradi tehnološke zaostalosti in slabše razvite infrastrukture v veliko slabšem položaju kot tista v centrih. Željen učinek je povečanje celotnega BDP-ja in omejevanje priseljevanja v gospodarske centre (Keating 1995: 1–5) (Nagel 2002: 14).

Kohezijska politika se večinoma izvaja mimo vlad držav članic in regije so direktno deležne podpornih sredstev, dodatno pa se tudi spodbuja čezmejno regijsko sodelovanje. Vse to pa vzbuja sumničavost pri evroskeptikih, da s takšnimi ukrepi skuša spodkopavati in brisati starodavne meje nacionalnih držav in tako pripraviti osnovo za oblikovanje federalne Evrope (Evans 2007). Marks (v Nagel 2002: 17) pa glede financiranja regij iz sredstev EU nasprotno meni, da bodo regije, ki hočejo dobiti več sredstev iz proračuna

¹² Med drugim je bil z namenom večje veljave regij z Maastrichtske pogodbo ustanovljen tudi Odbor regij, ki je posvetovalno telo in posreduje mnenja Evropski komisiji in Evropskemu svetu, ko odločitve zadevajo raven regij. Predstavnike regije v Odboru sicer imenujejo države članice (Committee of the Regions 2007).

¹³ V naslednjih sedmih letih bo za kohezijsko politiko EU namenjeno več kot tretjino proračuna EU, kar znaša približno 350 milijard Eurov (Evans 2007).

EU, to poskušale doseči s pomočjo države kot pa izključno po evropskih kanalih. Nacionalna država namreč še vedno nadzoruje dostopnost regij do institucij EU, čeprav se je pomen regij z dostopnostjo do teh institucij povečal (Marks v Nagel 2002: 17).

Evropska integracija omejuje moč velikih držav in s tem majhnim in bolj homogenim olajšuje uveljavljanje svojih interesov. S tem je EU nevede zaveznik manjšinam in drugim družbenim skupinam, ki se združujejo v regije. S poudarjanjem pomena regij evropska integracija povečujejo tudi kredibilnost zahtev regij po večji avtonomiji (od zahtev po večji neodvisnosti, pa do zahtev po prenosu oblasti in decentralizaciji in po večjih kulturnih pravicah) (Jolly 2007: 110–111). Keating (1995: 4) trdi, da so se težnje po decentralizaciji iz strani regij s procesom evropske integracije ojačale. Mogoče je sklepati, da to negativno vpliva na podporo EU dominantne skupine v državah z močnimi regijami. Marks in Wilson (v Jolly 2007: 112) navajata, da so manjšine bolj naklonjene EU kot prevladujoča večina. Prvič, ker EU ogroža nacionalno suverenost in drugič, ker je EU izrazito multikulturna, brez dominantne skupine in tako je vsaka manjšina v EU le ena izmed manjšin brez občutka podrejenosti dominantni skupini (Marks in Wilson v Jolly 2007: 112).

Nagel (2002: 12) pravi, da se nacionalna država v globaliziranem svetu umika oziroma ima vedno manjši pomen. V Evropi to poteka od zgoraj in spodaj. Od zgoraj jemlje moč državi EU in od spodaj regije. S povečevanjem avtonomije teh dveh ravni je nacionalna država ujeta v »sendvič«¹⁴. Realizacija tega je sodelovanje med institucijami EU in regijami, ki je v škodo moči nacionalne države. Takšnemu procesu pravimo tudi »ukleščanje«¹⁵. S tem pa se še bolj krepi strah pred izgubo suverenosti v dominantni skupini v regijsko razdeljenih državah (Nagel 2002: 12).

McLaren (2002: 551, 564) v svoji raziskavi dokazuje, da je pomemben dejavnik pri generiranju negativne podpore do EU »sovražnost do drugih kultur«. Pravi, da antipatičnost do EU ni zgolj posledica racionalnega vrednotenja po prej omenjeni teoriji

¹⁴ Povzeto po "sandwich thesis" (Esser v Nagel 2002: 12).

¹⁵ „Pincer“ v originalu (Nagel 2002: 12).

Gabela, ampak pomembno vlogo igra tudi navezanost na nacionalno državo posameznikov pri oblikovanju odnosa do EU, kar je Gabelova teorija prezrla. McLaren (2002: 554, 558, 559, 564) najde statistično značilno pozitivno povezanost med negativnim odnosom dominantne skupine v državi do manjšin in nasprotovanju EU. Del dominantne skupine v državi, ki ima občutek, da jih manjšine ogrožajo (gre za priseljence, ki so se večinoma neevropskega izvora), bo torej manj naklonjena EU (McLaren 2002: 558, 559, 564).

5. Teoretično ogrodje za analizo

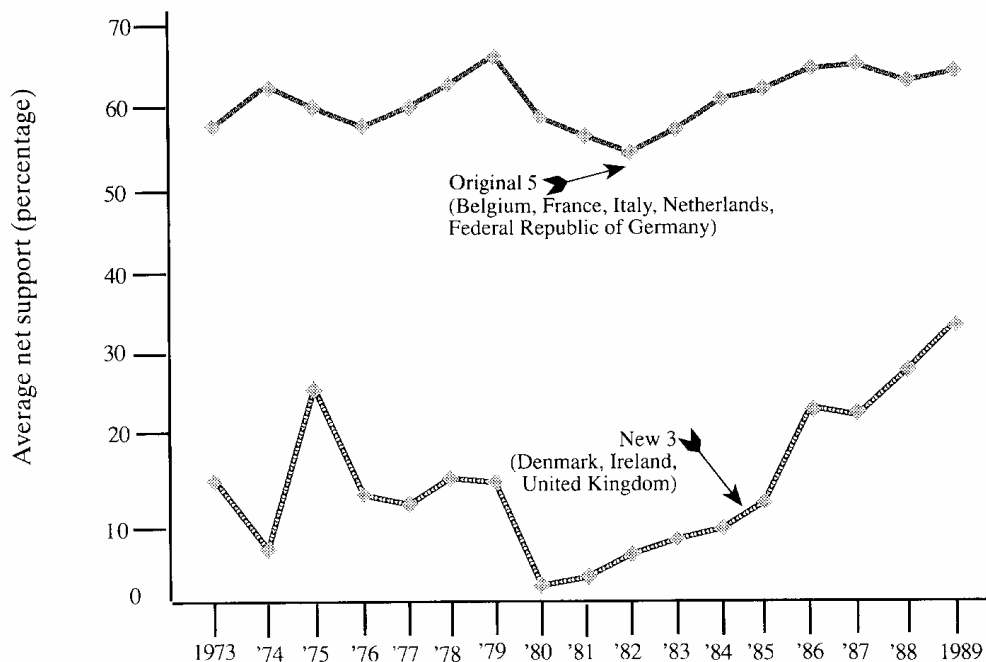
Kot sem videl, obstajajo zelo različne teorije o evroskepticizmu in v pojasnjevanju tega pojava ni mogoče izpostaviti enega samega dejavnika. Nujno se je opreti na večdimenzionalne razlage. Eden od teh modelov je t.i. »vzorčna razlaga« (»*pattern explanation*«). Theiler (2004: 639–641) je pri razlagi vzrokov za pomanjkanje podpore za integracijo Švice v EU izpostavil štiri dejavnike, ki se pri najbolj evroskeptičnih državah EU ponavljajo in s katerimi je možno napovedati verjetnost, ali bo javno mnenje države skeptično do članstva v EU. Nobeden od teh dejavnikov pa ne more sam zanesljivo pojasniti vzrokov evroskepticizma, skupaj pa tvorijo vzorec, v katerem lahko skupen kumulativni efekt vseh štirih dejavnikov ponudi kompetenten odgovor na vprašanje, katera evropska država bo bolj evroskeptična od drugih (Theiler 2004: 639–641).

5.1 Geografska lega

Prvi obravnavani dejavnik, ki je vključen v vzorčno teorijo, je geografska lega. Države severne Evropske (večinoma anglosaksonskega izvora) so namreč manj naklonjene evropski integraciji kot južne (večinoma latinskega porekla). Po raziskavah Eurobarometra severne države članice veliko manj podpirajo nadaljnjo širitev in nadaljnjo integracijo kot bolj južne članice (Theiler 2004: 639–640). To dihotomijo v podpori Eichenberg in Dalton (1993: 519) opredelita kot razliko med starimi (bolj južne)

in novimi članicami (bolj severne)¹⁶. Za preveritev te teze s pomočjo podatkov iz Eurobarometra primerjata stopnjo podpore ES/EU med ustanovnimi oziroma starimi članicami ES/EU (glede na geografsko lego so to bolj južne države: Belgija, Francija, Italija, Nizozemska in Nemčija) in poznejšimi oziroma novimi članicami, ki so bile udeležene pri prvi širitvi ES (nahajajo se v bolj severnem delu Evrope) Eichenberg in Dalton (1993: 519).

Slika 5.1.1 : Primerjava povprečne neto podpore evropski integraciji v ES/EU v letih od 1973 do 1989 med petimi ustanovnimi članicami in tremi udeleženi v prvi širitvi (povprečje sestavljajo odšteti negativni odgovori od pozitivnih na četrto vprašanje Eurobarometra o podpori članstvu v ES/EU).

Vir: Eichenberg in Dalton 1993: 519.

Slika 5.1.1 prikazuje, da starejše in južne članice veliko bolj podpirajo članstvo v ES/EU kot poznejše in bolj severne, kar potrjuje tezo o nižji podpori evropski integraciji severnih

¹⁶ V zadnjem času se pojavljajo nove delitve v podpori EU. Med starimi, ki so v tem primeru EU-15, in novimi, ki so se v EU včlanile v zadnji veliki širitvi, ko je vstopilo 10 novih članic večinoma z vzhodne Evrope. Taggart in Szczerbiak (2002: 32) dokazujeta veliko večjo podporo EU pri vzhodnoevropskih državah (novih članicah) kot pri starih članicah EU.

članic ES/EU. Gabel (1998b: 345–346) navaja, da ta razlika izvira iz popolnoma različnih okoliščin ustanovitve in prve širitve. Ustanovitvene članice so ustanovile povezavo za izboljšanje gospodarskega sodelovanja in zaradi nevarnosti ponovne vojne, pri tem pa so bile zelo uspešne. V prvi širitvi leta 1973 pa med zahodnoevropskimi državami ni bilo več nevarnosti oboroženega konflikta in gospodarstva v zahodni Evropi so se soočala z recesijo. Tako za nove članice ni bilo izrazitih pozitivnih učinkov integracije in podpora ES je zaradi tega bila zelo nizka (Gabel 1998b: 345–346). Theiler (2004: 639–640) pa navaja, da so razlogi za razliko v podpori med severnimi in bolj južnimi članicami lahko zelo kompleksni in ugotavlja, da je akademska literatura presenetljivo malo prispevala k odkrivanju teh razlogov. Vendar Eichenberg in Dalton (2007) v kasnejši analizi ugotavljata, da se je ta razlika med starimi (bolj južnimi) in novimi (bolj severnimi) članicami v 90. letih, po padanju podpore pri starejših in rasti podpore pri novejših članicah, zelo zmanjšala in leta 1997 se je ta podpora pri obeh vrstah članic celo izenačila.

5.2 Politična zgodovina

Drugi dejavnik je politična zgodovina. Raziskave kažejo, da so države z uspešno politično zapuščino, ki je prinesla stabilnost in demokracijo ter uspešno branila nacionalno avtonomijo (na kar so državljani pogosto odkrito ponosni), v povprečju bolj nagnjene k evroskepticizmu kot pa države, katerih državljani so manj ponosni na svojo politično zgodovino. Ljudje namreč neradi opuščajo ali spreminjajo modele oziroma koncepte, ki se izkažejo za učinkovite (Theiler 2004: 340).

5.3 Premožnost

Tretji dejavnik išče razloge v ekonomski koristi oziroma »škodi«, povezani s članstvom. Temelji na tezi, da ekonomski interes pripomore k oblikovanju političnih preferenc. EU je sicer pripomogla h gospodarski koristi premožnih in revnih držav, uveljavljeno pa je prepričanje, da so koristi veliko večje za revne članice kot za bogate. V bogatih članicah

tako prevladuje prepričanje, da se revnejše razvijajo na njihov račun. Torej, bolj kot je država članica bogata, manj bo podpirala integracijo (Theiler 2004: 340).

5.4 Družbena sestava

Zadnji dejavnik, ki ga podaja Theiler (2004: 340) ustreza etnično, kulturno in jezikovno pluralnim državam, pri katerih obstaja večja verjetnost, da bo dominantna skupina ostreje nasprotovala evropski integraciji kot skupina državljanov homogenih držav. Ravno obratno pa se pri prej opisanih heterogenih državah pojavlja množična podpora manjšin, ki v EU vidijo mehanizem za zaščito pred dominantno skupino v državi (Theiler 2004: 340).

6. Evroskepticizem v VB

V naslednjem poglavju bom s pomočjo Theilerjeve vzorčne razlage na primeru VB preučil štiri dejavnike, ki po Theilerju skupaj tvorijo vzorec, s katerim se lahko napove evroskeptičnost držav. Ugotavljam bom, ali ti dejavniki veljajo za VB in ali je mogoče z njimi razložiti britanski evroskepticizem. Najprej pa bom povzel okoliščine britanskega vključevanja v ES/EU, ker so tudi te pomemben dejavnik pri oblikovanju podpore ES/EU, s čimer se strinja tudi Gabel (1998b: 346).

6.1 Vstop VB v ES

VB je bila leta 1950 povabljen na pogajanja, ki so pripeljala do ustanovitve ESPJ in kasneje EGS v samem začetku. Skupnost so ustanovile Francija, Italija, Zahodna Nemčija, Belgija, Nizozemska in Luksemburg. Povabilo je VB zavrnila zaradi več različnih razlogov. Zraven tega, da ni verjela v uspeh pobude in je bila najbogatejša povojna evropska država, je imela razvejane diplomatske in ekonomske interese po vsem svetu, za katere je predvidevala, da bi bili porušeni. V petdesetih letih VB namreč ni večinsko trgovala z Evropo, ampak z ZDA in državami Commonwealtha. Pozicijo svetovne velesile je VB izgubila med drugo svetovno vojno, saj je bilo jasno, da je

odvisna od svojega največjega zaveznika: ZDA. Ta poseben diplomatski odnos med VB in ZDA bi bil na preizkušnji, če bi Britanci pristali na nekakšno integracijo z drugimi evropskimi državami. Tako je bila strategija, ki jo je snoval Jean Monnet, da bi oblikovali jedro držav skupnosti (Nemčija, Francija in VB), porušena (Brandt 2002: 360) (Fink-Hafner in Cox 1996: 9).

Do leta 1960 sta Francija in Zahodna Nemčija, tudi zaradi učinkovitosti skupnega tržišča, dohitele razvitost VB, katere gospodarska rast je zaostajala za državami v EGS, pa tudi razmere na svetovnih tržiščih ji niso bile naklonjene in tako je britanska vlada leta 1961 vložila vlogo za vstop v Unijo. Ampak Francija je dala na prošnjo veto in onemogočila integracijo, ki bi sicer bila koristna za obe strani. Francozi so se izgovarjali, da je VB po svojih pojmovanjih bolj srednjeatlantska država kot evropska. (Brandt 2002: 361) Francoski predsednik De Gaulle je dejal, da je VB globoko drugačna od ostalih evropskih držav in jo opisal kot ločeno oziroma osamljeno in pomorsko. (Sorensen 2004: 17) V resnici pa se je Francija bala, da bo izgubila dominanten položaj, ki ga je imela v takratni skupnosti. Laburistična stranka, ki je sprva nasprotovala vstopu, je svoje mnenje spremenila, ko je bila leta 1967 na oblasti in takrat je VB poslala drugo prošnjo. Tudi to prošnjo je Francija na obžalovanje drugih članic zavrnila. Britanci so poskusili še leta 1969 in 1971, ko so bili v vladi konservativci pod vodstvom Edwarda Heatha. Takrat jim je končno uspelo in VB je vstopila v skupnost kot polnopravna članica leta 1973. V istem času so vstopile tudi Danska in Irska, kar je bilo za njiju, zaradi gospodarske navezanosti z VB, ključnega pomena (Fink-Hafner in Cox 1996: 10) (Brandt 2002: 361).

A v času pošiljanja prošenj za vstop se je v Skupnosti veliko spremenilo. Britanci so zamudili najuspešnejše obdobje v zgodovini Unije (iz ekonomskega vidika) in so postali člani v trenutku, ko je svetovno gospodarstvo zašlo v recesijo (naftna kriza istega leta). Članstvo tako ni imelo značilnih pozitivnih učinkov na ljudi in gospodarstvo, kot v ustanovitvenih članicah. V času pošiljanja prošenj se je Skupnost preoblikovala po željah članic, kar pa VB ni ustrezalo. Ustanovljene so bile številne institucije, katerih načela niso bila v skladu z interesi VB. Nekateri analitiki menijo, da je VB vstopila v Unijo

prepozno, s previsokimi stroški, ob nepravem času in nekoliko z odporom (Fink-Hafner in Cox 1996:10).

Referendum o članstvu v ES je bil pod pritiski predvsem skeptičnih privržencev laburistične stranke razpisan šele tri leta po vstopu, torej leta 1975. Referendumsko vprašanje pa ni omenjalo ES, ampak je spraševalo o članstvu v »skupnem trgu«. Kar 67,2 % državljanov pri 64,5 % udeležbi je potrdilo članstvu v povezavi (Sorensen 2004: 17) (Keating in Jones 1995: 95).

6.2 Britanski evroskepticizem

Kot sem ugotovil že v uvodnem poglavju je VB ena najbolj evroskeptičnih članic EU, če ne že najbolj. Harmsen (2005: 1) celo pravi, da je VB iznašla pojem evroskepticizem, ko je, kot že omenjeno, nadomestila star izraz »anti-marketeers« iz 80. let, saj je EU postala veliko več kot pa le skupni trg.

Britanski evroskepticizem je po Spieringu (v Harmsen 2005: 4) primer »dobesednega« evroskepticizma, ali po Taggartu »trdega« in celostnega. Evroskepticizem v VB je le del tistega, čemur Spiering (v Harmsen 2005: 4) pravi »kulturna opreznost do vsega, kar je povezano z Evropo«. Tudi Daddow (2006: 65) trdi, da je sama »ideja o Evropi« tista, ki je glavni dejavnik pri oblikovanju mnenja o integraciji in napaja pregrete debate o britanski vlogi v evropski integraciji. Tej posebnosti se tudi reče »britanska drugačnost« (*otherness*) (Daddow 2006: 65). V konkretnem odnosu z EU pa iz te drugačnosti pride do nelagodnosti (*awkwardness*). Kot pravi George (1999: 275), je VB v odnosu do EU še vedno »nelagoden (*awkward*) partner«.

Pri britanskem evroskepticizmu je treba izpostaviti, da so predvsem Angleži tisti, ki so v VB najbolj evroskeptični. Vendar pa zato, ker so Angleži v veliki večini v britanskem prostoru, so njihovi pogledi pogosto predstavljeni kot pogledi vseh Britancev. Irci, Škoti in Valižani imajo drugačne poglede na evropsko integracijo in so ji bolj naklonjeni, kar

izvira iz heterogene narave britanske družbe (Kumar 2003: 9). (Razloge za to bom navedel v poglavju o družbeni sestavi VB.)

6.3 Pojasnjevanje evroskepticizma v VB z vzorčno teorijo

V nadaljevanju bom analiziral britanski javno-mnenjski evroskepticizem s pomočjo Theilerjevih štirih dejavnikov in poskušal ugotoviti, ali tvorijo vzorec, s katerim je mogoče razložiti pojav britanskega evroskepticizma, torej ali je Theilerjeva teorija veljavna na primeru VB.

6.3.1 Geografska lega

VB ima zelo zanimivo geografsko lego. Na večini današnjih zemljevidov sveta ima VB, nekoliko severneje od samega centra, pomembno pozicijo. Zdi se, kot da bdi nad Evropo in celim svetom. Zaradi perspektive in popačenega videza na zemljevidu sveta se pa tudi zdi, da je VB večja, kot je v resnici (Schwarz 2004: 157). Do nesorazmerno večjega popačenega videza pride, ker se Zemlja, ki je okrogla, projicira na zemljevid, ki pa je popolnoma raven in tako se ozemlja severno in južno od ekvatorja raztegnejo in so videti večja, kot so v resnici (Poulsen 1995: 3).

Zaradi otoške lege se VB v pogovornem jeziku (tudi v slovenskem tisku¹⁷) pogosto imenuje kar Otok, vendar je v tem primeru VB zreducirana le na podaljšek Anglije. VB namreč sestavlja skupina otokov¹⁸ (Garton Ash 2006: 26). Kljub temu in nelagodju drugih prebivalcev VB, je Anglijo poimenoval Otok že Shakespeare in drugi angleški avtorji po njem (Kumar 2003: 17).

¹⁷ Primer slovenskega tiska, kjer VB poimenuje Otok, ko poročajo o njenem napredku pri povečanju deleža obnovljivih virov kot cilju EU (RTVSLO.si 2007).

¹⁸ VB obsega tudi severni del irskega otoka (Severna Irska) in otoke (po velikosti) Lewis and Harris, Skye, Mainland (Shetlandski otoki), Mull, Anlgesey, Islay, Orkneyski otoki, Arran, Wight, Jura, North Uist in South Uist (Natek in Natek 2006: 200).

Kot otok je VB fizično ločena od celinskega dela Evrope. Ta otoška lega in izoliranost je pripomogla k temu, da se je uspešno ubranila pred invazijami in osvajalnimi pohodi evropskih sil vse od poznega srednjega veka dalje. To ji je omogočilo, da se je v miru in v zaželenem tempu postopoma politično razvijala (Wilson 1994: 8) (več o tem v poglavju o politični zgodovini VB).

Najbolje se je, kot že rečeno, z otoško lego poistovetila Anglija. Ideja o Angležih kot »otoški rasi« pa je bila povezana z izoliranostjo, na kar so bili Angleži ponosni, saj je nakazovala na posebnost in celo premoč nad celino (Kumar 2003: 17). Vendar pa niso postali »Otočani« le v geografskem smislu, temveč tudi v političnem, emocionalnem in značajskem (Weale v Kumar 2003: 17). Eichenberg in Dalton (1993: 514) pa menita, da je prepričanje o izoliranosti posledica tudi zunanje politike VB in da je v VB javno mnenje o izoliranosti in tudi omahljivosti v odnosu do EU delno posledica tradicionalne britanske strategije glede ravnotežja moči v Evropi in tudi dediščine Britanskega imperija (Eichenberg in Dalton 1993: 514). Tudi Deflem in Pampel (1996: 123) trdita, da je tradicionalna britanska zaskrbljenost o izgubi suverenosti pri vključitvi v evropsko integracijo pozitivno povezana z geografsko ločenostjo od celine in nacionalistično dediščino izrazito izolacionistične narave.

Odmaknjenost od kontinentalnega dela Evrope pa je pomembno vplivala tudi na britansko identiteto, saj je mogoče zaslediti posebne vrste odnos do kontinentalnega dela. Britansko domačnost s kontinentalno Evropo sicer spodbuja fizikalna bližina, domačnost z drugimi angleško govorečimi narodi, bolj oddaljenimi, pa jezik in skupna kultura. Še posebej to velja za ZDA. Za lego ZDA pogosto Britanci rečejo, da je »čez lužo« in 4.800 kilometrov skrčijo v 30 metrov. »Z enim semantičnim zamahom postane Atlantik ožji kakor Rokavski preliv« (Garton Ash 2006: 31).

V času imperija je za povprečnega Angleža Evropa obsegala le kontinentalni del in se je evropska identiteta komajda pojavila v VB. (Heller v Kushner 2004: 35) Britansko otočje pa je bil ločen oziroma drugi svet. V 20. stoletju, ko je Commonwealth prevzemal vse bolj simboličen pomen imperija in se je VB osredotočala bolj na evropsko

povezovanje, pa se je tudi ta percepcija začela spreminjati. Pri izoblikovanju britanske identitete je igrala posebno vlogo tudi sovražnost oziroma antipatija do držav na kontinentalnem delu Evrope. Še posebej do držav, s katerimi so bili v vojni (od 18. stoletja naprej Francija, pozneje tudi Nemčija), za katere so menili, da se hočejo polastiti njihovega ozemlja in so služile kot primer, nasproti katerega so lahko definirali in proslavljali svojo britanskost (uglajenost, spodobnost in plemenitost). Glede preteklih vojn pa je v britanskem spominu ostala percepcija, da je Evropa sestavljena kot sumljiva in nevarna skupnost (Kushner 2004: 29–35).

Zaradi vseh teh dejavnikov je otoška lega je eden od vzrokov za drugačen britanski odnos do EU (Piper 2005: 263–264) in z lego na obrobju Evrope prispeva k britanskemu evroskepticizmu. Prav tako pa se povečuje občutek oddaljenosti od celine in s tem brezbriznost do nje. Ta občutek posebnosti oziroma različnosti pa lahko prispeva k splošno negativnemu odnosu do EU (Sorensen 2004: 18).

6.3.1.1 Pomorska dimenzija VB – kolonializem in imperializem

Položaj otoka je vplival tudi na izjemno pomembno pomorsko dimenzijo VB. Njeni odnosi z ostalim svetom, ki so se razvili s pomočjo pomorskih povezav, še posebej z ZDA, so se zdeli bolj pomembni kot tisti s celinsko Evropo. Zaradi pomorstva so se Britanci počutili kot obrobni Evropejci (Schwarz 2004: 160).

Kot sem že ugotovil, je otoška lega bila eden iz med dejavnikov, da se je Anglija vse od poznega srednjega veka uspešno obranila vseh sovražnikov, ki bi jo utegnili zavzeti. Ker leži na otoku, pa je večino svoje obrambe usmerjala v pomorstvo, da je zavarovala svoje obale pred invazijami. Tako je v 16. stoletju z naglim razvojem obrti, trgovine in z gospodarskim napredkom vzpostavila izjemno močno mornarico in z njo prevzela Španiji vodilno vlogo na svetovnih morjih. Širom sveta je začela ustanavljati kolonije in širiti imperij¹⁹. Prva angleška kolonija v Severni Ameriki je postala Virginija leta 1584. V

¹⁹ Cohen (v Glassner 1993: 277) razlikuje kolonializem in imperializem po tem, da kolonializem vsebuje nasebine, ki jih država matica ustanavlja v na splošnem nenaseljenem svetu. S seboj potem prinese še

začetku 18. stoletja pa je VB postala celo vodilna svetovna velesila, ko je v kolonialnih vojnah beležila zmage proti Franciji in tako osvojila Kanado in Indijo, pozneje pa še Avstralijo in Novo Zelandijo. V tistem času je sicer v ameriški vojni za odvisnost izgubila severnoameriške kolonije, ki so se združile v ZDA. A si je presenetljivo opomogla in tudi v 19. stoletju imela prevlado na svetovnih morjih, svoj kolonialni imperij pa je še nadalje širila v Afriko in Bližnji vzhod (Natek in Natek 2006: 203) (Hall 2004: 28–29).

V 19. stoletju je bil britanski narod celostno povezan z imperijem in imperij je bil znak Anglosaksonske narave in nadarjenosti za osvajanje in koloniziranje. To pa je belim Anglosaksoncem dalo posebno odgovornost in jih navdahnilo z moralno avtoriteto, da so civilizirali druga prebivalstva po vsem svetu. S to imperialno nalogo se je v 19. stoletju definirala ves britanski narod (Hall 2004: 36).

Po prvi svetovni vojni je VB z westminstrskim statutom (leta 1931) svoj kolonialni sistem preimenovala v Commonwealth, v kateri so kolonije postale enakopravne z matico, pa vendar še vedno povezane (Natek in Natek 2006: 203). S tem je VB postopoma izgubila tudi svojo vlogo v svetu. To je bil velik udarec za VB, vendar veliko večji za Angleže, kot za ostale narodnosti VB. Angleži, kot »imperialno ljudstvo«, so se težko sprijaznili z novo manj veličastno vlogo v svetu, še bolj pa so se zbaliz izgube svojega notranjega imperija, ki je obsegal Britansko otočje (Kumar 2003: 16).

V času imperija se je razvila tipična britanska imperialna identiteta. Predvsem je bila ustvarjena meja med »njimi« in »nami«, mi (Britanci) kot civilizirani in oni kot divjaki (ostali svet), s čimer so si Britanci dokazovali pravico, da vladajo nad drugimi. Za imperialno identiteto, ki se je gradila skozi stoletja, pa ni mogoče pričakovati, da se bo v kratkem času kar tako razgradila oziroma predrugačila. V predelani verziji živi še naprej v postkolonialnih časih (Hall 2004: 37–38). Zapuščina Britanskega imperija je v VB tako

svojo kulturo in družbeno ureditev. Imperializem pa vsebuje naselbine na že poseljenem področju in vključuje nadvlado nad domorodnimi naseljenci, jih družbeno preoblikuje, kakor tudi njihove dobrine. Kolonializem in imperializem sta nezamenljiva pojma, vendar razlika med njima ni zelo pomembna (Glassner 1993: 277).

vidna na vsakem koraku (Hall 2004: 27–28). Štiri stoletja raziskovanja in osvajanja novih ozemelj in širjenja imperija je na VB pustilo trajen pečat, še posebej pa na vizijo mednarodnega udejstvovanja VB. Zato je sodobno razumevanje in pogled na vlogo VB kot akterja v globalnem sistemu in omahljivost ter neodločnost v odnosu do EU v veliki meri posledica nekdanje vloge hegemonске svetovne velesile in globalnega interesa, ki je iz te pozicije izviral (Hardill, Graham in Kofman 2001: 10). George (1999: 276) meni, da se s prihodom novih generacij odnos do EU spreminja in postaja bolj naklonjen, ker nove generacije, odraščajo ne poznavajoč imperialne britanske preteklosti in za njih je članstvo v EU dejstvo od takrat, ko so se rodili.

Aspinwall (2002: 83) razlaga, da je specifična zgodovinska izkušnja z imperijem tista, ki je pripomogla k zviševanju pomena nacionalne identitete v VB, to pa se je prenašalo na naslednje generacije. Posledično to pomeni, da so Britanci svoj nacionalni interes v EU branili bolj intenzivno kot druge članice, ker je nevarnost izgube identite bolj očitna oziroma je manj verjetno, da bo tolerirana (Wallace in Young v Aspinwall 2002: 83). Britanski evroskepticizem je tako izrazit in bazira na identiteti, ki brani značilno oziroma razločevalno celoto političnih in družbenih modelov v VB, pred zavidanja polnim oziroma škodoželjnim in homogenizirajočim vplivom evropske integracije (Harmsen 2005: 4).

V poglavju o geografski legi nisem našel nobene povezave med severno geografsko lego VB in višjo stopnjo evroskepticizma, kot tezo postavi Theiler, ki tudi sam ne ponuja teoretične podlage in razlogov za takšno tezo. Našel pa sem povezavo med specifično geografsko lego VB in odnosom do EU. To je otoška lega na obrobju Evrope, s katero se Britanci poistovetijo in ki je bistveno vplivala na občutek oddaljenosti in izoliranosti od celinskega dela Evrope in drugačnosti oziroma posebnosti britanskega naroda, ki posledično spodbuja t.i. celostni evroskepticizem, saj v tem smislu Britanci principialno nasprotujejo integraciji v EU.

Nadalje sem ugotovil, da je specifična otoška lega razlog za izredno pomorsko zgodovino VB. Dediščina imperialne zgodovine je osnovni gradnik britanske nacionalne identitete v

VB in zato Britanci bolj goreče branijo svoje nacionalne interese in so pri tem bolj občutljivi na sprejemanje kompromisov v okviru EU, za katere menijo, da so v nasprotju z njihovimi nacionalnimi interesi. Otoška lega tako skozi imperialno dediščino posredno vpliva na negativen odnos Britancev do integracije v EU in zvišuje stopnjo javno-mnenjskega evroskepticizma.

6.3.2 Politična zgodovina

Stabilna in uspešna politična zgodovina zadnjih tristo let je ena najznačilnejših lastnosti politične tradicije VB. Današnja britanska demokracija je rezultat postopnega razvoja, ki se je začel že z Magno Carto leta 1215, s čimer so Britanci prvič omejili oblast monarhije. Britanci so v političnem razvoju previdno ohranjali obstoječe institucije, tudi ko so te popolnoma spremenile ali svojo funkcijo celo izgubile. Najpomembnejši dejavnik, ki je oblikoval ta britanski politični sistem, je brezmejna britanska pragmatičnost in postopni razvoj (Wilson 1994: 7–8) (Brandt 2002: 26).

Prav tako se je hitro razvijalo področje prava, saj je angleško civilno pravo obstajalo že, ko so na ozemlje VB prišli Normani leta 1066. Zaščita državljanov na področju človekovih in državljanskih pravic kot tudi pravic zasebne lastnine, se je najhitreje in najbolj razvijala v Angliji (Garton Ash 2006: 27). Prav tako to velja za demokracijo. Anglija (posledično pa VB po združitvi leta 1800) je s krepitvijo in zagotovitvijo vrhovne oblasti spodnjega doma parlamenta v revolucijah leta 1642 in 1688, ko se je moč monarhije izrazito okrnila, začela pot neprekinjene vladavine parlamenta vse do danes (Kumar 2005: 15). Angleški parlament velja za očeta vseh parlamentov in danes te institucije, ki so se najprej in najbolj razvile na področju VB, veljajo kot značilne za t. i. »zahodno civilizacijo« (Garton Ash 2006: 27).

Neprekinjena in izrazita politična tradicija v VB prispeva h krepitvi patriotizma in nacionalnega ponosa v VB. Prav tako pa so Britanci odkrito ponosni na učinkovitost svojih političnih institucij in njihovo odobravanje, ki je ena izmed osnovnih sestavin nacionalnega ponosa (Wilson 1994: 7–9).

Ta uspešen razvoj in institucionalna stabilnost je bila v primerjavi s celinskim delom Evrope še bolj imenitna, saj se je celina soočala z zatrtimi parlamenti, mnogimi revolucijami, povečano centralizacijo birokracije in absolutizmom (Kumar 2005: 15–16). VB je tako izoblikovala postopen napredek in stabilnost v nasprotju s celinsko Evropo, ki jo je izoblikovala dediščina napoleonske vladavine, krvavih vojn na njihovem ozemlju in zaporedje okupacij (Garton Ash 2006: 27).

VB je bila ponosna zmagovalka 2. svetovne vojne, saj se je v letih 1940 in 1941, torej po padcu Francije in prej vstopom v vojno Sovjetske zveze in ZDA, skoraj sama upirala silam osi, ki je niso mogle zasesti. VB tako ni uspešno zasedla nobena sovražna sila že od leta 1066 (Piper 2005: 255). Kot je razvidno iz zgornje preglednice (glej Prilogo B) o žrtvah druge svetovne vojne, je VB sicer utrpela znatne izgube, vendar manj od večine drugih starih članic ES/EU. To in pa dejstvo, da VB v drugi svetovni vojni ni bila okupirana, torej ni na lastni zemlji doživela izgube svobode in strahot okupacije, je skladno s teorijo o izognitvi vojni (Gabel 1998a: 79–88) (Sanchez-Cuenca 2000: 150), ki negativno vpliva na generiranje podpore evropski integraciji.

6.3.2.1 Strah pred izgubo suverenosti

Pinder (1998: 253) pravi, da so tudi druge države izražale pomisleke glede delnega prenosa suverenosti na raven EU (npr. Francija v času de Gaullea), vendar so Britanci pravi »zmagovalci« v svojeglavosti glede nacionalne suverenosti Kumar (2003: 18). meni, da je suverenost parlamenta v VB tako sveto vtisnjena v britansko ustavno prakso, da je postala del nacionalne identitete. V VB pa prevladuje mnenje, da v primeru prenosa dela suverenosti na evropsko raven izgine tudi britanska identiteta. VB, še posebej pa ima tu v mislih Anglijo, se v zgodovini še ni soočila z izgubo suverenosti, kot sem ugotovil že prej, in na tak način nima izkušnje s preživetjem identitete kljub izgubi suverenosti. Tako izkušnjo imajo na primer Irci, Škoti in Valižani, ko so suverenost predali VB, njihova nacionalna identiteta pa je preživela (Kumar 2003: 18).

Deflem in Pampel (1996: 123) menita, da je VB politično in gospodarsko močna država in njeni državljani do priključitve v ES/EU čutijo bojazen o izgubi suverenosti, ki na noben način ne more nadomestiti nobena morebitna korist, ki jo članstvo v EU lahko prinese. Aspinwall (2002: 83) pa trdi, da je specifična zgodovinska izkušnja VB tista, ki je privedla do zviševanja pomena ohranjanja suverenosti. Star in dolgoleten britanski nacionalizem je vsekakor eden od dejavnikov bojazni ob izgubi suverenosti s članstvom v ES/EU (Deflem in Pampel 1966: 123) (Morley in Robins 2004: 8).

Strah pred izgubo suverenosti in nadvlado bruseljske birokracije v VB se je pa tudi institucionaliziral v »Skupini Bruge« (»*Bruge Groupe*«) leta 1989. Ime so dobili po znanem govoru Margeret Thatcher na *College of Europe* v Brugeju, kjer je leta 1988 v svojem govoru kritizirala razvoj ES in med drugim tudi povedala: »Nismo učinkovito znatno podrli meja poseganje države v VB zato, da bi jih nam na to znova naložili na evropski ravni z nadvlado Evropske super države« (Usherwood 2004: 6–7). S tem je zahtevala, da se mora ES oblikovati z medvladnim sodelovanjem suverenih držav in ne s centralizacijo birokracije in razvojem nadsacionalnih institucij. Govor je v britanski javnosti deloval kot razbitje konsenza elit o Evropski integraciji in povezal ter formuliral do tedaj raztreseno nasprotovanje integraciji. Tako je bilo to ostro nasprotovanje centraliziranemu sistemu ES po mnenju Usherwooda (2004: 7) eden izmed ključnih gradnikov v razvoju britanskega evroskepticizma.

Garton Ash (2006: 26) pravi, da je VB ponosna na izjemno zgodovino s trajno svobodo, lastno vladavino in pravno državo. Svojo pozicijo do celinskega dela Evrope je razvijala od 18. stoletja, sicer jo je prilagajala spremembam na celini, vendar je ostajala pri tem do neke mere konsistentna (Kumar 2003: 11). Za VB je članstvo v EU videno v luči njenega izvora. Ta izvor pa je industrijska premoč, svetovni imperij in zmaga v drugi svetovni vojni. Članstvo v EU tako Britancem predstavlja izgubo, če ne že ponižanost, saj je VB le ena izmed članic in ne nekaj posebnega (Kumar 2003: 6).

6.3.2.2 Obravnavanje politične zgodovine

V angleški literaturi je angleška zgodovina prikazana kot linearno »razvijajoča se drama« (Burrow v Kumar 2004: 51). Anglija je videna, kot da je imela blaženo dediščino, ki je pomagala pri izogibanju fanaticizma in zagrenjenosti, ki se je rodila iz nešteti revolucij in vojn na kontinentalnem delu Evrope. Revolucijam in notranjim vojnám pa se je Anglija izognila, kar ji je omogočilo, da je postala najmočnejša in najbogatejša dežela sveta (Kumar 2004: 51). Morley in Davidson (2004: 6) navajata, da so bili največji pritiski na obravnavanje zgodovine v šolstvu v času ministrske predsednice Thatcherjeve. Poseben poudarek teh pritiskov je bil na britanski imperialni zgodovini, ki bi jo naj razlagali kot bistvo britanskega poslanstva, katere namen je civilizirati svet.

Daddow (2006: 66) trdi, da sta britansko zgodovinopisje in obravnavanje zgodovine v družbi ključna razloga za visoko stopnjo britanskega evroskepticizma. Prevladujoči modernistični pristop pri obravnavanju nedavne zgodovine je med britanskimi zgodovinarji in tudi v družbi, kjer delujejo, preveč poln globokega spoštovanja do britanske vloge v tej zgodovini in skoraj popolnoma zanemarljivo dimenzijo mirne dobe moderne evropske zgodovine po letu 1945. Te značilnosti pa prispevajo k pretiravanju o podobi Evrope kot nevarnega »drugega« na drugi strani angleškega kanala, s katero se je treba soočiti, ne pa konstruktivno sodelovati. Prav tako pa povečujejo podobo VB, kot velike sile s »posebnim odnosom« z drugo stranjo Atlantika (Daddow 2006: 66), katerega bom opisal v nadaljevanju.

6.3.2.3 Poseben odnos z ZDA

VB je še posebej od druge svetovne vojne naprej zunanjepolitično zelo navezana na ZDA in pogosto se zdi, da ima odnos z ZDA prednost pred tistim z EU. Kumar (2005: 16) pravi, da je za večino Britancev ZDA ena izmed oddaljenih članic angleško govoreče družine in da je v odnosu do Evrope naveza z ZDA predstavljala alternativo Evropi.

Na odnos do EU vplivajo tudi odnosi Vzhod – Zahod, posebej ko so evropski in interesi ZDA v konfliktu. Tipično je to v primeru VB, kjer je pogosto v prednosti pred EU sodelovanje z Natom in »poseben odnos« z ZDA (Eichenberg in Dalton 1993: 526–527). V času po drugi svetovni vojni sta ta »poseben odnos« v zelo tesnih stikih personificirala vodji obeh držav (predsednik ZDA Roosevelt in predsednik britanske vlade Churchill, nato pa so s tem tesnim odnosom nadaljevali njuni nasledniki, v parih so to bili, Kennedy-Macmillan, Reagan-Tatcher in nenazadnje Clinton-Blair in Bush-Blair). (Mannin 2004: 307) Anglo-ameriško tesno sodelovanje se izvršujejo na različnih področjih, od vprašanj blagovne menjave in mednarodnih trgov do sodelovanja v oboroženih spopadih. Gospodarske vezi so zelo tesne, kar je razvidno tudi iz razpredelnice neposrednih naložb med ZDA in evropskimi državami (glej prilogo C), kjer so naložbe iz ZDA in v ZDA daleč najvišje v primeru VB.

Najbolj v ospredju pa je v zadnjem času tesno vojaško sodelovanje. Prej omenjeni unikatni odnos se je znova pokazal pri kontroverzni vojni v Iraku, kjer je VB že od vsega začetka stala tesno ob strani ZDA, navkljub številnim pomislekom nekaterih drugih držav EU (npr. Francije in Nemčije) (Piper 2005: 264).

V poglavju o politični zgodovini sem ugotovil, da je VB z dolgotrajno neprekinjeno demokracijo, vladavino prava in stabilnimi ter učinkovitimi političnimi institucijami tipični primer tega, čemur Theiler pravi uspešna politična zgodovina, zaradi česar so prebivalci z odporom pripravljene sprejeti alternativo v nadanacionalni povezavi, kot je EU. VB ustreza tudi teoriji Sanchez-Cuence o učinkovitih političnih institucijah, ki jih prebivalci neradi spreminjajo in so zato bolj nagnjeni k evroskepticizmu. Pomemben dejavnik evroskepticizma pa je tudi povečevanje te zgodovine v zgodovinopisju, ki vse te učinke še dodatno krepi.

Glede posebnega odnosa z ZDA pa ni zaslediti pomembnih vplivov na odnos javnosti do EU. Navezanost na ZDA je sicer vplivala pri omahovanju Britancev ob vstopanju v ES in kot sem ugotovil, ima ta povezava pogosto velik pomen pri oblikovanju zunanje in tudi

gospodarske politike VB, vendar to bistveno ne vpliva na pojav britanskega evroskepticizma.

6.3.3 Premožnost

VB je ena izmed najbolj razvitih gospodarstev na svetu. Skupen bruto družbeni proizvod (BDP) britanskega gospodarstva²⁰ je peti najvišji med vsemi državami sveta. Presega ga le ameriški, japonski, nemški in kitajski BDP (IMF 2007). Tudi Deflem in Pampel (1996: 123–124) poudarjata, da je VB gospodarsko in tudi politično močna država. Na tej osnovi Britanci ocenjujejo, da VB ne more biti deležna tako velikih koristi od članstva v EU, ki bi odtehtale izgubo suverenosti. Zaradi svoje visoke gospodarske razvitosti Britanci pričakujejo, da lahko pridobijo le minimalne koristi od članstva v EU. Podobno kot državljani gospodarsko manj razvitih držav (Portugalska, Grčija ali Španija) menijo, da bodo s članstvom izboljšali svoj ekonomsko-socialni položaj, s tem pa tudi svoje članstvo v ES/EU vidijo bolj pozitivno (Deflem in Pampel 1996: 123–124).

Zaradi visoke razvitosti, pa tudi Evroskeptični portal (Euro sceptic.com 2005), ki na medmrežju združuje britanske evroskeptike in poziva k izstopu iz EU, kot prvi razlog za izstop navaja neto plačništvu VB v proračun EU. V letu 2003, ko je VB v skupni proračun prispevala 12 milijard funtov, je deficit sredstev na strani VB znašal 4,5 milijard britanskih funtov (Euro sceptic.com 2005).

Tudi struktura porabe sredstev iz proračuna je problematična za VB. Ena izmed najbolj spotakljivih delov proračuna je za VB gotovo Skupna kmetijska politika (SKP)²¹. Sharpe (v Sorensen 2004: 19) pravi, da si je nemogoče zamisliti sistem, ki bi bil bolj neskladen s tradicionalnimi britanskimi trgovskimi politikami. SKP je prispevala k temu, da v splošnem Britanci razumevajo ES/EU kot nekaj, kar je v nasprotju z VB. Veliko evroskeptikov pa na račun SKP dokazuje, da VB nikoli ni imela očitne koristi od članstva

²⁰ Skupni BDP VB znaša 2373,685 milijard ameriških dolarjev (IMF 2007).

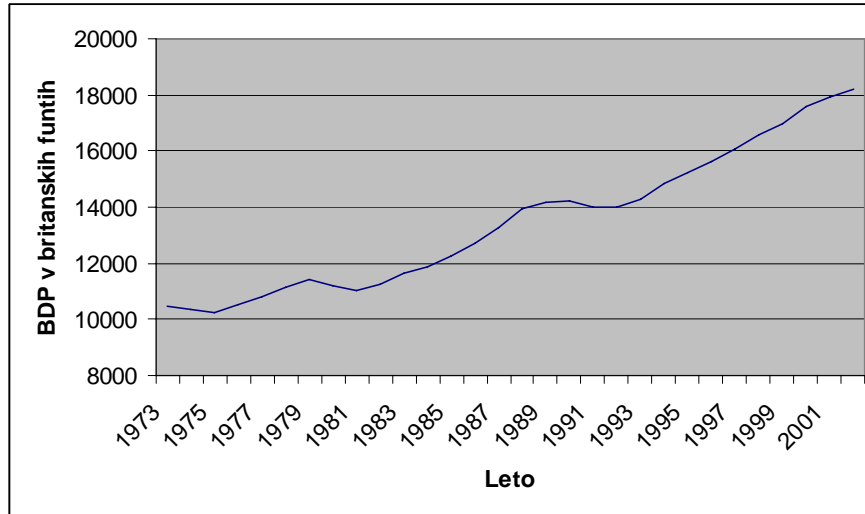
²¹ Leta 1992 je iz proračuna EU za namen SKP v države članice odtekalo 61 % vseh sredstev. V novi finančni perspektivi do leta 2013 se bo ta delež razpolovil na 32 % (Europa Rapid Press Releases 2007).

v ES/EU (Sorensen 2004: 19). Kot je razvidno iz slike v Prilogi Č, je VB tudi ena izmed držav, ki prejema najmanj sredstev iz naslova SKP.

To britansko negotovanje o nepravični razdelitvi proračunskih sredstev in nesmiselni porabi pa se je v 80. letih preneslo tudi v samo britansko vlado in poganja o proračunu EU. Kot že omenjeno, je leta 1984 po dolgotrajnih in mučnih pogajanjih o proračunu EU ministrska predsednica VB Thatcherjeva zraven drugih finančnih ugodnosti zagotovila VB neslavni britanski rabat. Ta rabat VB omogoča, da od leta 1985 naprej vsako leto iz proračuna EU dobi vsaj 66 % vplačanih sredstev (George 1998a: 154–156).

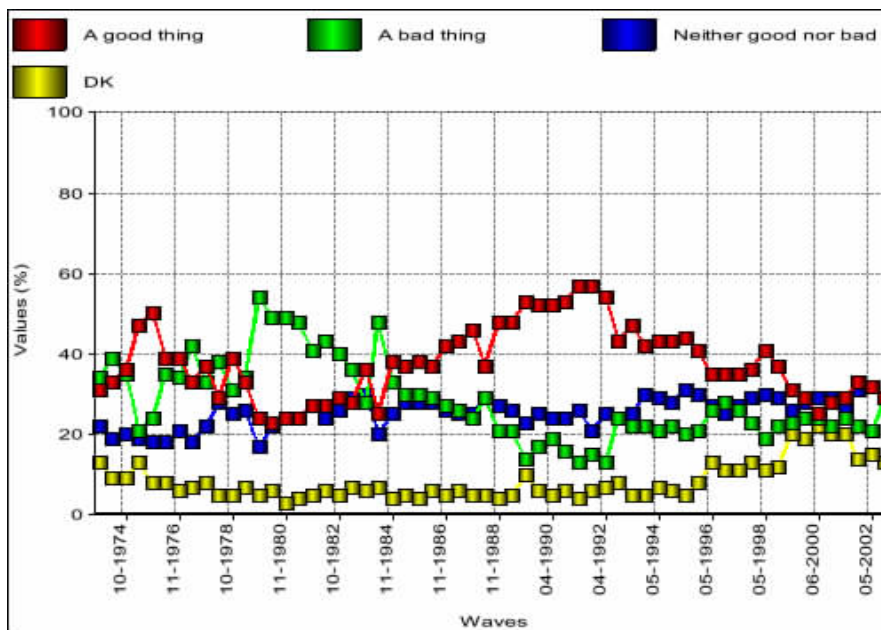
S primerjavo diagramov o razvoju britanskega BDP na prebivalca in podpori EU na osnovi podatkov iz Eurobarometra bom preveril Theilerjevo tezo o povezanosti nasprotovanja EU in premožnosti države članice. Torej bi pri višanju BDP-ja morala podpora padati, pri nižanju pa rasti.

Slika 6.3.3.1: Britanski BDP v britanskih funtih na prebivalca v letih od 1973 do 2002 pri konstantnih cenah iz leta 2003.

Vir: Prirejeno s podatki iz Economic History Service 2006.

Slika 6.3.3.2: V odstotkih izražene povprečne vrednosti odgovorov Britancev po raziskavi Eurobarometer o tem, kako ocenjuje članstvo VB v ES/EU v letih od 1973 do leta 2003. Odgovor »dobro« označuje rdeče obarvana krivulja, »slabo« zeleno, »niti dobro niti slabo« modro, odgovor »ne vem« pa označuje rumeno obarvana krivulja.

Vir: Eurobarometer 2007.

Pri primerjavi razvoja britanskega BDP-ja z razvojem podpore članstvu v ES/EU ni opaziti konsistentnosti (glej sliki 6.3.3.1 in 6.3.3.2) . V letih od 1974 do 1976 je sicer zaznati padec BDP-ja (zaradi naftne krize) in izreden porast podpore, kar ustreza zastavljeni tezi o gibanju BDP-ja in podpore. Vendar Eichenberg in Dalton (1993: 514) trdita, da je do tega preobrata v podpori v letu 1975 prišlo zaradi velike kampanje v podporo referendumu o članstvu v ES. Po povišanju negativne podpore leta 1979 je opazno sicer rahlo padanje nasprotovanja skladno s padanjem BDP-ja, vendar se od leta 1984 trend obrne, tako da BDP in podpora ES rasteta sorazmerno in med leti 1991 in 1993 tudi sorazmerno nekoliko padeta. Ta trend pa je obraten tistemu, ki sem ga zastavil v tezi o povezavi med gibanjem BDP-ja in podpore članstvu. Obrat v trendu leta 1984 bi bilo mogoče povezati z izbitvijo Thatcherjevega rabata, ki je zmanjšal nesorazmerje med prispevanimi in povratnimi sredstvi VB v proračunu ES/EU. V vsakem primeru je ta ukrep nekoliko omilil, če ne skoraj odpravil, britansko nelagodje in občutke o financiranju proračuna brez povratnih koristi. Eichenberg in Dalton (1993: 514) sicer ta obrat v podpori ES v 80. letih pripisujeta posledici pojemajočega učinka recesije in povečani pozornosti razpravi o Enotni evropski listini.

Trend razvoja podpore ES/EU je nekonsistenten s trendom gibanja BDP-ja. Tako kot sem omenil že prej, sta tudi Eichenberg in Dalton v svoji raziskavi našla le šibko povezavo med BDP-jem in podporo ES/EU, tako tudi na primeru VB ni mogoče odkriti bistvenih povezav med BDP-jem in podporo članstvu EU. Menim, da če tudi je ta povezava, ki jo navaja Theiler, obstajala, in so zaradi večje razvitosti Britanci bili bolj evroskeptični, se je ta učinek po letu 1984 zagotovo minimiziral. Kljub temu pa lahko ugotovim, da občutek o razdajanju svojega premoženja pri evroskeptikih v VB obstaja in tako lahko vpliva na povečanje evroskepticizem, vendar je ta učinek tudi zaradi britanskega rabata zelo omejen.

6.3.4 Dužbena sestava

Družbena sestava je v mnogih evropskih državah kompleksna in sestavljena iz več različnih narodnih skupnosti. Te skupnosti so se v enotno državo povezale iz različnih razlogov. Za primer VB, ki ima te značilnosti, Kumar (2004: 42) pravi, da je VB nastala na imperialnih temeljih. VB je bila v zgodovini namreč imperialna v dvojnem smislu. Prvič je bila imperialna navzven, ko je vladala nad kolonijami po domala celem svetu in drugič je bila imperialna navznoter. Kumar (2004: 42) ta proces imenuje notranji imperializem, pri čemer je Anglija prevzela oblast nad ozemlji in prebivalstvom Walesa, Škotske in Irske. Pozneje pa so se vsa ta ozemlja združila v okviru VB. Pri tem je bil eden izmed ključnih dejavnikov združitve v VB tudi religija. Protestantizem je v 18. stoletju igral vlogo glavnega povezujočega dejavnika med Anglijo, Walesom in Škotsko. Britanci, z izjemo Irske, so bili varuhi in promotorji protestantske vere in so se za to vero bili pripravljene boriti vsepovsod in s komer koli. Skupnega sovražnika so tako našli na celinskem delu Evrope. Najprej v Španiji in nato v Franciji, ki sta se pojavili kot mogočni katoliški grožnji britanskemu protestantizmu (Kumar 2004: 45–46).

VB je pravem smislu multikulturna, multietnična država in heterogena družba (Morley in Robins 2004: 7). Največjo skupino tvorijo Angleži, ki predstavljajo 83,3 % prebivalcev VB²², Škotov je 9 %, Valižanov 4,9 in Ircev 2,8 % vseh prebivalcev VB (Brandt 2002: 17). Hardill in drugi (2001: 5) poudarjajo, da VB ni nacionalna država (*nation-state*), kot je to na primer Francija ali Nemčija, ampak je multinacionalna država, sestavljena iz štirih prej omenjenih delov. McCrone (2004: 79–78) temu dodaja, da je VB zato država nacije (*state-nation*), ker je najprej nastala država in šele potem, če sploh, nacija. Enotnost VB s strani separatističnih skupin v regijah, je bila velikokrat izzvana, kot tudi drugje po Evropi. Politika popuščenja vlade VB, sprava in ugoditev številnih zahtev pa je zmanjšala kulturne razlike med regijami in preprečila razpad. In čeprav se zahteve po večji avtonomiji regij povečujejo, so daleč od zahtev po popolni suverenosti (Poulsen 1995: 50). V nadaljevanju bom te težnje po avtonomiji povzel z ostalimi značilnostmi posameznih delov britanske družbe.

²² VB ima skupaj približno 60 milijonov prebivalcev (Leach in drugi 2006: 35).

6.3.4.1 Škotska

Škotska leži na najbolj severnem delu otočja, ki je bila do združitve z Anglijo in Walesom leta 1707 neodvisna država. Je pa po združitvi obdržala svoj pravni sistem, v veliki meri šolski sistem in škotsko prezbiterijansko cerkev. Tako je pri Škotih ostala dokaj močna navezanost na škotsko nacionalno identiteto (Ferfila 2007: 501) (Brandt 2002: 16). Škoti pa niso ohranili svojega jezika – škotske galščine. V popisu leta 1981 je samo 1,3 % Škotov znalo govoriti galsko. To je posledica splošne asimilacije Škotov v anglosaksonsko kulturo (Poulsen 1995: 50–51). Leta 1998 je Škotska z referendumom dobila svoj parlament in prenesla nanj nekaj pristojnosti iz centralne oblasti (Kumar 2005: 12), predvsem v povezavi z davki. Vendar pa Škoti še vedno vztrajajo pri zavzemanju za večjo avtonomijo in mnogi škotski nacionalisti pozivajo tudi k popolni odcepitvi od VB, česar pa vendar ni pričakovati tako kmalu. Pri tem prevladuje prepričanje, da bi Škotska v primeru odcepitve avtomatično postala tudi polnopravna članica EU²³. Škoti so postoma konec 80. in v 90. letih postajali vedno bolj naklonjeni ES/EU, ko so v EU našli zaveznika za čim večjo decentralizacijo VB in je postajala evropska perspektiva za njih vedno bolj pomembna (Nagel 2002: 23–26).

6.3.4.2 Wales

Tako kot Irsko so tudi Wales Angleži zasedli v 12. stoletju. Čeprav je bil uradni jezik angleški, je večina Valižanov govorila svoj jezik – valižanski jezik oziroma valižanščino – do 19. stoletja (Brandt 2002: 15). Ob koncu 20. stoletja pa je valižanščino govorilo le še približno 21 % Valižanov, ki pa obenem govorijo tudi angleško (Jones 1995: 3). Tudi Wales je leta 1998 v procesu decentralizacije VB z referendumom dobil svojo nacionalno skupščino s pristojnostmi o proračunu regije. Vendar pa v primerjavi s Škoti valižanski nacionalizem obsega bolj željo po ohranjanju lastne kulture in se upira popolni asimilaciji kot pa željo po lastni avtonomiji. (Leach in drugi 2006: 303, 305) Tako kot pa Škoti tudi

²³ To bi bil svojevrsten precedens v EU. Vendar EU članstva nove države verjetno ne bi zavrnila. Seveda pod pogojem, da bi odcepitev dobila večinsko podporo, da se matične država s tem strinja in da so zagotovljeni demokratični in drugih standardi EU (Nagel 2002: 36).

Valožani vedno bolj podpirajo EU, vendar jo ti vidijo primarno bolj kot vir prihodkov iz strukturnih skladov EU in SKP (Nagel 2002: 28–30).

6.3.4.3 Severna Irska

Irska je bila najstarejša angleška kolonija, saj so Angleži z njo upravljali vse od 12. stoletja naprej, v 19. stoletju pa je postala sestavni del VB. Leta 1922 se je večji del Irske osamosvojil, šest severnih pokrajin pa je ostalo del VB (Leach in drugi 2006: 35–36) (Brandt 2002: 14, 15, 17). Teh šest pokrajin je ostalo del VB zaradi prevladujočega protestantskega prebivalstva, ki je zvest VB. Manjšinsko katoliško prebivalstvo pa se je želelo priključiti Irski. Med katoliki (naklonjeni združitvi z Irsko) in protestanti (naklonjeni VB) je vzplamtel konflikt, ki je od leta 1967 zahteval več kot 3000 življenj (Poulsen 19: 52–53). Tudi zato Severna Irska ostaja najmanj gospodarsko razvit del VB in vse bolj segregirana družba (Davey 2004: 80).

6.3.4.4 Druge manjšine

Ljudstva nekdanjega Britanskega imperija (sedaj Commonwealth) so v drugi polovici 19. stoletja v vedno večjem številu prihajala v VB. »Svet je zdaj prišel na otok, ker se je otok sprva odpravil v svet.« V povprečju že vsak dvanajsti prebivalec VB pripada eni izmed manjšinskih etničnih manjšin. Ti priseljenci pa so še dodatno popestrili že tako heterogeno družbo, kot je britanska (Garton Ash 2006: 27). Kushner (2004: 29) pa dodaja, da niso bili vedno ravno dobrodošli, ker sta zapuščina Britanskega imperija in vsesplošna predpostavka superiornosti bele rase predstavljali negativne okoliščine za prihod teh številnih nebelih migrantov iz bivših kolonij.

6.3.4.5 Anglija

Anglija je največji del VB, a Angleži se nimajo navade imenovati Britanci in takšno poimenovanje pri njih izzove nelagodje. Čeprav je njihov suveren britanska kraljica, je za njih Kraljica Anglije (*Queen of England*). Govorijo angleški jezik, se učijo angleške

zgodovine, so angleški kavalirji (*English gentlemen*) in Anglija jih kliče na dolžnost (Kumar 2004: 41). Na nogometnih tekmovanjih navijajo za Anglijo (v skupinskih športih ima vsaka dežela VB svojo reprezentanco) in mahajo z angleškimi zastavami (Pines 2004: 57). Patriotične emocije Angležev so tako povezane z Anglijo in ne z VB (Kumar 2004: 41).

Za britansko literaturo se zdi, da se zadnje desetletje veliko ukvarja s pojmom britanskosti in angleškosti oziroma z angleško in britansko identiteto (Denver 2000: 767). Angleška identiteta je v 19. stoletju predstavljala dominantno identiteto v VB in si lastila karakteristike britanskosti (Hall 2004: 29). Angleškost je bila tako hegemonika komponenta širšega pojma britanskosti (Morley in Robins 2004: 4). Barnett (v McCrone 2004: 102) pravi, da je danes Škotu ali Valižanu ta razlika med britansko in škotsko ali valižansko identiteto jasna. Oboji se zavedajo, da obstaja razmik med njihovim narodom ter VB in lahko to razmerje določijo. Pri Angležih pa je pri določanju razmerja med angleško in britansko identiteto prisotna večja zbežanost. Veliko jih ne ve, kako je mogoče sploh ti dve sploh razlikovat (Barnett v McCrone 2004: 102).

Ircem, Škodom in Valižanom se je tudi veliko lažje soočiti in opredeliti z odnosom do EU kot Angležem. Pri tem izražajo tudi večjo naklonjenost do EU kot Angleži (Kumar 2005: 9, 12). Vendar pa temu ni bilo vedno tako. Takoj po vključitvi v ES dalje so namreč veliko manj podpirali članstvo v tej povezavi kot Angleži, ker jih je bilo strah, da bodo zaradi vključitve v večji in širši trg še bolj odrinjeni na obrobje, in jim je Bruselj predstavljal le še eno oviro več pri doseganju njihovega interesa. To potrjujejo tudi podatki referendum iz leta 1975 o članstvu VB v ES, kjer so škotski volivci z 58,4 % podprli povezavo, Valižani s 66,5, Irci pa samo z 52,1 %, medtem ko so Angleži za ohranitev članstva glasovali z 68,7 %. Skupen rezultat VB za potrditev referendum je bil 67,2 % (Keating in Jones 1995: 93–95).

Odnos manjšinskih nacionalnih skupin v VB do ES/EU pa se je konec 80. in v 90. letih korenito spremenil. V ES/EU so namreč našli zaveznika pred dominantnimi Angleži. Tako kot vzhodnoevropske države bežijo v EU pred rusko nadvlado, tako Irci, Škoti in

Valižani bežijo pred dolgoletnimi »kremplji« imperialne sile na otočju in iščejo zaščito v EU (Kumar 2005: 9, 12). Medtem ko si škotski, valižanski in irski nacionalisti prizadevajo za vedno večjo avtonomijo in decentralizacijo, pa na ta način ogrožajo britansko suverenost. Mnogi Britanci (še posebej Angleži) se bojijo, da bo to vodilo v razpad VB. Leach in drugi (2006: 289) menijo, da je britanska država na ta način pod dvojnimi pritiski, saj mnogi Britanci vidijo grožnjo njihovi suverenosti od zgoraj, v rastoči evropski »super državi«. Od spodaj pa suverenost ogrožajo separatistične aspiracije Škotov, Valižanov in Ircev.

V poglavju sem opisal družbeno sestavo in ugotovil, da VB združuje več etničnih skupin in da so si kulturno dokaj različne z eno izrazito dominantno skupino, ki se poistoveti z vlogo vodilnega v VB. Vendar menim, da manjka ključni dejavnik, ki ga omenja Theiler in ki najbolj prispeva h kulturni razliki med etničnimi skupinami. To je jezikovni pluralizem. Angleščino so namreč prevzele vse nacionalne manjšine v VB in tudi tiste, ki še govorijo svoj avtohtoni jezik, razumejo in uporabljajo obenem tudi angleščino. Čeprav je zaznati večjo podporo EU pri manjšinah kot pri vseh prebivalcih skupaj, kar ustreza Theilerjevi teoriji, ni nobenih dokazov, da to vpliva neposredno na skupno nižjo podporo vseh državljanov VB.

Ugotovil sem, da družbena sestava in iz tega izvirajoča heterogenost britanske družbe ne vpliva neposredno na oblikovanje evroskepticizma. Lahko pa poudarim, da heterogenost lahko vpliva posredno na povečevanje evroskepticizma v VB. S težnjo po čim večji decentralizaciji in prenosu avtonomije na regije (v skrajni obliki tudi odcepitev), ki dobiva z integracijo VB v EU še večji zagon, nacionalne manjšine izpodkopavajo državo. S tem pa lahko neposredno vplivajo na povečan strah pred izgubo suverenosti, ki sem ga obravnaval zgoraj in ga še dodatno okrepijo. VB je tako iz strani EU in manjšin stisnjena v »sendvič« (kot pravi Nagel zgoraj), to pa lahko negativno vpliva na podporo EU in povečuje evroskepticizem.

6.4 Druge razlage evroskepticizma v VB

V analizi Theilerjevega vzorca, sem se posvetil geografskim, zgodovinsko-političnim, ekonomskim in družbenopolitičnim dejavnikom. Pri tem pa sem nekoliko zanemaril nekatere druge možne vplive na pojav britanskega evroskepticizma. Usherwood (2002: 211) meni, da je v primeru preučevanja odnosa VB do EU preveč v ospredju kulturna in zgodovinska razlaga drugačnosti VB, ki je zanemarila nekatere druge učinke, ki imajo vpliv na povečanje britanskega evroskepticizma.

Prvi dejavnik, ki ga omenjata Eichenber in Dalton (1993: 514) je vpliv političnih elit na mnenje o EU. Tak primer je referendumsko kampanja za referendum o članstvu VB v ES leta 1975, ki sem ga že omenil v poglavju o britanski premožnosti. V tej kampanji britanska vlada ni samo z veliko vsesplošno kampanjo o prednostih ES uspela zagotoviti pozitivnega rezultata, ampak je s tem tudi izrazito dvignila javno podporo ES, ki jo je zabeležil Eurobarometer. (glej sliko 6.3.3.2) Vendar je te vrste podpora izrazito kratkotrajna, kot je razvidno tudi v slednjem primeru, ko je v nadaljnjih letih hitro spet padla.

Nadalje Dalton in Duval (v Eichenberg in Dalton 1993: 514) omenjata med drugim znaten vpliv na britansko mnenje o EU, ki ga ima poročanje v medijih o političnih dogodkih. Daddow (2006: 70–71) pravi, da se skušajo evroskeptični britanski mediji bralcem približati s povečevanjem britanskega nacionalnega ponosa, povezanega z imperialno in vojaško zgodovino in jih s tem naperiti proti evropski integraciji. Tudi Garton Ash (2006: 203) se strinja, da britanski časniki o Evropi ne nudijo dovolj novic in da so pri poročanju o politiki do Evrope evroskeptični, s čimer vse od leta 1990 vplivajo na javnost in na vladno politiko do EU.

Aspinwall (v Usherwood 2002: 211) (v Harmsen 2005: 5) pa navaja, da evroskepticizem dobiva v britanskem političnem sistemu večjo težo kot drugje. Zaradi britanskega večinskega volilnega sistema je namreč več evroskepticizma v britanskih strankah, ker sistem favorizira dve največji stranki, ki tvorita znotraj stranke široke koalicije in se tako

ekstremno leva in desna gibanja, kamor sodi tudi evroskepticizem, vključujejo v velike stranke in pridejo do večje veljave. Tako evroskepticizem ni odrinjen na obrobje političnega dogajanja kot v ostalih EU članicah, ampak je vključen v glavnih strankah.

7. Zaključek

V diplomskem delu sem se ukvarjal z javno-mnenjskim evroskepticizmom na primeru VB. Najprej sem ugotovil, da obstaja določena problematika s samo definicijo evroskepticizma. Po najbolj splošni definiciji naj bi bili evroskeptiki vsi, ki brezpogojno ne podpirajo EU, kar bi pomenilo, da so skoraj vsi državljani EU evroskeptični, saj je mogoče reči, da že same brezpogojne podpore nacionalni državi ni veliko, kaj šele nadnacionalni povezavi, kot je EU. Zato sem v delu javno-mnenjski evroskepticizem opredelil kot nasprotovanje članstvu posamezne države v EU, ki ga je na ta način mogoče z Eurobarometrom meriti in analizirati. Posebej je za analizo zanimiv izrazit padeč podpore v 90. letih, ki sem ga opisal kot »post-maastrichtski bluz«. Za indikator javno-mnenjskega evroskepticizma sem izbral vprašanje iz standardnega Eurobarometra o podpori članstvu določene države v EU in ugotovil, da je VB ena iz med najbolj evroskeptičnih članic EU.

Nato sem povzel možne vzroke evroskepticizma od strahu pred izgubo suverenosti, demokratičnega in legitimnostnega primanjkljaja v EU, ki se najpogosteje pojavljajo kot razlog za nasprotovanje EU. Potem sem opisal še relevantne teorije o oblikovanju podpore in nasprotovanja EU. Posebej sem se osredotočal na teorije, ki bi lahko nudile podlago za Theilerjevo vzorčno teorijo.

Zastavljeno hipotezo o tem, da so prebivalci Velike Britanije zaradi specifične geografske lege, politično-zgodovinskih, ekonomskih in družbenopolitičnih značilnosti bolj nagnjeni k evroskepticizmu kot prebivalci drugih držav EU, lahko na podlagi opravljene analize potrdim le delno.

Od dejavnikov, ki jih našteva Theiler in ki so bili vključeni v analizi, sem našel neposredno povezavo s povečevanjem evroskepticizma le pri politični zgodovini. Geografska lega in družbena sestava vplivata le posredno prek drugih dejavnikov, med premožnostjo VB in njenim evroskepticizmom pa ni mogoče zaslediti povezave oz. je ta zelo šibka. Izkazalo se pa je, da so ti dejavniki med seboj povezani. Geografski dejavnik posredno z otoško lego oblikuje odtenek izolacionistične oziroma »drugačnosti«
britanske nacionalne identitete. Nadalje otoška lega čez širjenje svetovnega imperija tej identiteti doda grandioznost in veličino. Politično-zgodovinski dejavnik z dolgotrajno stabilnostjo in učinkovitostjo političnih institucij ter konstantnim napredkom britanski identiteti prispeva dodaten nacionalni ponos in vzvišenost nad celinskim delom Evrope. Nato še nekaj malega doda britanska premožnost, ki se boji, da svojo bogastvo razdaja v proračun EU, ki je za Britance vreča brez dna. Na teh temeljih se britanska nacionalna identiteta počuti v EU ogroženo, predvsem Britanci občutijo strah pred izgubo suverenosti s članstvom v EU, kar pripomore k višanju stopnje britanskega evroskepticizma. Ta strah pa pred izgubo suverenosti še krepijo nacionalne manjšine v VB s prizadevanji po večji avtonomiji, s čimer dejavnik družbene sestave posredno vpliva na oblikovanje britanskega evroskepticizma.

Tako lahko na vprašanje o veljavnosti vzorčne teorije na primeru VB, zastavljeno v naslovu, odgovorim z da, vendar z zadržkom. Vsi dejavniki se niso izkazali kot zanesljivi pokazatelji stopnjevanja britanskega javno-mnenjskega evroskepticizma, čeprav sem ugotovil, da je za vsakega od njih mogoče domnevati, da vsaj do neke mere lahko vpliva na ta pojav. Ker pa so vsi obravnavani dejavniki med seboj povezani in se dopolnjujejo lahko njihov skupen kumulativni učinek ponudi dokaj verodostojno razlago britanskega evroskepticizma. Skupen kumulativni vpliv vseh štirih dejavnikov na oblikovanje evroskepticizma pa je tudi bistvo Theilerjeve vzorčne teorije.

Pri teh ugotovitvah je treba poudariti, da ni mogoče oceniti dejanskega vpliva posameznega dejavnika na oblikovanje evroskepticizma. Kot ugotavlja tudi Gabel (1998a: 9), da medtem ko specifične okoliščine lahko oblikujejo javno (ne)podporo EU, je dejanski vpliv, ki ga imajo na mnenje o EU, nemogoče oceniti. Zato bi se prihodnje

raziskave o dejavnikih britanskega evroskepticizma morale osredotočiti ali samo na en dejavnik ali pa razširiti dejavnike, tudi na tiste, ki jih v svoji analizi nisem zajel, sem jih pa omenil v predzadnjem poglavju o drugih razlagah. Prav tako bi bila potrebna poglobljena empirična analiza dejavnikov evroskepticizma, ki bi pokazala, kateri dejavniki so bolj relevantni in s kakšno intenziteto ti na javno-mnenjski evroskepticizem vplivajo.

8. Literatura

Alter, Karen J. (2004): The Making of a Supranational Rule of Law: The Battle for Supremacy. V Ronald Tiersky (ur.): *Europe Today: National politics, European Integration and European Security*, 177–210. Oxford: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.

Aspinwall, Mark (2002): Preferring Europe: Ideology and National Preferences on European Integration. *European Union Politics* 3(1), 81–111.

Beetham, David in Christopher Lord (1998): *Legitimacy and the EU*. London in New York: Longman.

Brandt, Neven, ur. (2002): *Politični sistem Velike Britanije*. Koper: Visokošolsko središče v Kopru.

Brinegar, Adam P., Seth K. Jolly in Herbert Kitschelt (2004): Varieties of capitalism and political divides over European Integration. V Gary Marks in Marco R Steenbergen (ur.): *European Integration and Political Conflict*, 62–93. Cambridge: Cambridge University Press.

Brložnik, Jure (2004): *Izzivi suverenosti države: problemi mednarodnega varstva okolja*. Diplomsko delo. Ljubljana: FDV.

Butler, Michael (1993): Europe's Currency Tangle: The Way Ahead. *The Economist*, 30. januar.. Dostopno na <http://proquest.umi.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/pqdweb?index=47&did=367452&SrchMode=3&sid=1&Fmt=3&VInst=PROD&VTtype=PQD&RQT=309&VName=PQD&TS=1191797262&clientId=16601&aid=2> (21. junij 2007).

Carey, Sean (2002): Undivided Loyalties: Is National Identity an Obstacle to European Integration? *European Union Politics* 3(4), 387–413.

Cerutti, Furio (2003): A Political Identity of the Europeans? *Thesis Eleven* 72(26), 26–45.

Committee of the Regions (2007): *Presentation*. Dostopno na <http://www.cor.europa.eu/en/presentation/Role.htm> (10. avgust 2007).

Daddow, Oliver J. (2006): Euroscepticism and History Education in Britain. *Government and Opposition* 41(1), 64–85.

Davey, Kevin (2004): No Longer »Ourselves Alone« in Northern Ireland. V David Morley in Kevin Robins (ur.): *British Cultural Studies: Geography, Nationality and Identity*, 79–97. Oxford, New York: Oxford University Press.

Deflem, Mathieu in Fred C. Pampel (1996): The Myth of Postnational Identity: Popular Support for European Unification. *Social Forces* 75(1), 119–143.

Denver, David (2000): Devolution and British Identity. *Parliamentary Affairs*, 53(4), 766–770.

Diez Medrano, Juan in Paula Gutierrez (2001): Nested identities: national and European identity in Spain. *Ethnic and Racial Studies* 24(5), 753–788.

Economic History Service (2006): *What Was the UK GDP Then?* Dostopno na http://eh.net/hmit/ukgdp/ukgdp_answer.php (25. avgust 2007).

Eichenberg, Richard C. in Russell J. Dalton (1993): Europeans and the European Community: The Dynamics of Public Support for European Integration, *International Organization* 47(4), 507–534.

Eichenberg in Dalton (2007): *Post-Maastricht Blues: The Transformation of Citizen Support for European Integration, 1973–2004*. Dostopno na <http://www.palgravejournals.com/ap/journal/v42/n2/full/5500182a.html> (15. september 2007).

Eurobarometer (2005): *The Future Constitutional Treaty First Results*. Dostopno na http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs214_en_first.pdf (20. junij 2007).

Eurobarometer (2007): *Eurobarometer Interactive Search System*. Dostopno na http://ec.europa.eu/public_opinion/cf/waveoutput_en.cfm (25. avgust 2007).

Eurosceptic.com (2005): *10 reasons to leave the EU*. Dostopno na http://www.eurosceptic.com/10_reasons_to_leave_the_eu.htm (19. avgust 2007).

Europa Rapid Press Releases (2007): *EU Budget – facts and myths*. Dostopno na <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/07/350&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en> (15. September 2007).

Evans, Geoffrey (2007): Money-go-round. *The Economist*, 28. julij. Dostopno na <http://proquest.umi.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/pqdweb?RQT=318&pmid=28390&TS=1185733635&clientId=16601&VInst=PROD&VName=PQD&VType=PQD> (20. avgust 2007).

Ferfila, Bogomil (2007): *Svet na dlani*: 2. del, Ljubljana: FDV.

Fink-Hafner, Danica in Terry Cox (1996): *Into Europe? Perspectives from Britain and Slovenia*. Ljubljana: FDV.

Gabel, Matthew (1998a): *Interest and Integration: Market Liberalization, Public Opinion, and European Union*. Michigan: The University of Michigan Press.

Gabel, Matthew (1998b): Public Support for European Integration: An Empirical Test of Five Theories. *The Journal of Politics* 60(2), 333–354.

Gabel, Matthew in Christopher Anderson (2004): The structure of citizen attitudes and the European political space. V Gary Marks in Marco R. Steenbergen (ur.): *European Integration and Political Conflict*, 13–32. Cambridge: Cambridge University Press.

Garton Ash, Timothy (2006): *Svobodni Svet*. Ljubljana: Mladinska Knjiga Založba.

George, Stephen (1999): *An Awkward Partner: Britain in the European Community*. Oxford: Oxford University Press.

Glassner, Martin Ira (1993): *Political geography*. New York: John Wiley & Sons, cop.

Habermas, Jürgen (2001): Why Europe Needs a Constitution. *New Left Review* (11) 1–26.

Hall, Catherine (2004): The Legacy of Empire. V David Morley in Kevin Robins (ur.): *British Cultural Studies: Geography, Nationality and Identity*, 27–41. Oxford, New York: Oxford University Press.

Hardill, Irene, Davit T. Graham in Eleonore Kofman (2001): *Human Geography of the UK: An Introduction* (Online Book Preview). Oxford: Routledge. Dostopno na http://books.google.com/books?id=6j9x_sy5oC&pg=PA132&dq=ascherson+neal+britain&sig=cUslH4ToxIpuMIw6IVsrRZW8Svw#PPA6,M1 (10. september 2007).

Harmsen, Robert (2005): *A Dual Exceptionalism?: British and French Patterns of Euroscepticism in Wider Comparative Perspective*. Belfast: School of Politics and International Studies, Queen's University Belfast. Dostopno na http://erg.politics.ox.ac.uk/materials/national_identity/Harmsen_Paper.pdf (10. avgust 2007).

Hix, Simon (2005): *The Political System of the European Union*. New York: Palgrave Macmillan.

Hix, Simon (2007): Euroscepticism as Anti-Centralization: A Rational Choice Institutional Perspective. *European Union Politics* 8(1): 131–150.

Hooghe Liesbeth in Gary Marks (2006): Europe's Blues: Theoretical Soul-Searching After the Rejection of the Constitution Treaty. *PS Online*. Dostopno na www.unc.edu/euce/newsletter/docs/0601europesblues.doc (29. avgust 2007).

Hribernik, Matjaž (2004): *Učinki politične integracije na suverenost države : Slovenija v evropskem in severnoameriškem kontekst*. Diplomsko delo. Ljubljana: FDV.

IMF – International Monetary Found (2007): *World Economic and Financial Surveys World Economic Outlook Database: April 2007 Edition*. Dostopno na <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2007/01/data/weorept.aspx?sy> (1. september 2007).

Inglehart, Ronald (1970): Public Opinion and Regional Integration. *International Organization* 24(4), 764–795.

Ivaldi, Gilles (2006): Beyond France's 2005 Referendum on the European Constitutional Treaty: Second-Order Model, Anti-Establishment Attitudes and the End of the Alternative European Utopia. *West European Politics* 29(1), 47–69.

Jolly, Seth Kincaid (2007): The Europhile Fringe? Regionalist Party Support for European Integration. *European Union Politics* 8(1), 109–130.

Jones, M. Howell (1995): *1992 Welsh Social Survey: Report on the Welsh Language*. Cardiff: Statistical Directorate, Welsh Office. Dostopno na: www.bwrdd-yr-iaith.org.uk/download.php/pID=37524.9 (10. september 2007).

Keating, Michael (1995): Europeanism and Regionalism. V Barry Jones in Michael Keating (ur.): *The European Union and the Regions*. Oxford: Clarendon Press.

Kumar, Krishan (2003): Britain, England and Europe: Cultures in Contraflow. *European Journal of Social Theory* 6(1), 5–23.

Kumar, Kirshan (2004): »Englishness« and English National Identity. V David Morley in Kevin Robins (ur.): *British Cultural Studies: Geography, Nationality and Identity*, 41–57. Oxford, New York: Oxford University Press.

Kushner, Tony (2004): *We Europeans? Mass-Observation, "Race" and British Identity in the Twentieth Century (Studies in European Cultural Transition)*. Burlington: Ashgate Publishing Limited.

Lajh, Damjan (2004): Spreminjanje institucionalnega ravnotežja in demokratični primanjkljaj v Evropski uniji. V Danica Fink Hafner (ur.): *Evropske stranke in strankarski sistem na ravni Evropske unije*, 43–67. Ljubljana: FDV.

Leach, Robert, Bill Coxall in Lynton Robins (2006): *British Politics*. Hampshire in New York: Palgrave Macmillan.

Lord, Christopher (2000): *Legitimacy, Democracy and the EU: when abstract questions become practical policy problems*. Policy paper, University of Leeds, 1–25. Dostopno na

<http://www.one-europe.ac.uk/pdf/P3Lord.PDF> (20. junij 2007).

Lubbers, Marcel in Peer Scheepers (2005): Political versus Instrumental Euro-scepticism: Mapping Scepticism in European Countries and Regions. *European Union Politics* 6(2), 223–242.

Mannin, Michael (2004): Britain: In and Out of Europe? V Ronald Tiersky (ur.): *Europe Today: National Politics, European Integration and European Security*, 297–345. Lanham: Rowman & Littlefield Publisher Inc.

McCrone, David (2004): Scotland and the Union: Changing Identities in the British State. V David Morley in Kevin Robins (ur.): *British Cultural Studies: Geography, Nationality and Identity*, 97–109. Oxford, New York: Oxford University Press.

McLaren, M. Lauren (2002): Public Support for the European Union: Cost/Benefit Analysis or Perceived Cultural Threat? *Journal of Politics* 64(2), 551–556.

Ministrstvo za finance RS (2007): *Proračun Evropske unije*. Dostopno na http://www.mf.gov.si/slov/medn_fin/proracun_EU.htm (20. avgust 2007).

Moravscik, Andrew (2002): In Defence of the “Democratic Deficit”: Reassessing Legitimacy in the European Union. *Journal of Common Market Studies* 40(4), 603–624.

Morley, David in Robins, Kevin (2004): The National Culture in it New Global Context. V David Morley in Kevin Robins (ur.): *British Cultural Studies: Geography, Nationality and Identity*, 1–17. Oxford, New York: Oxford University Press.

Nagel, Klaus-Jürgen (2002): *Transcending the National/Asserting the National. How Stateless Nations like Scotland, Wales and Catalonia React to European Integration*. National Europe Centre Paper No. 20: National Europe Centre. Dostopno na: http://dspace.anu.edu.au/bitstream/1885/41710/2/k_nagel.pdf (10. avgust 2007).

Natek, Karel in Marjeta Natek (2006): *Države sveta: Narava, prebivalstvo, državna ureditev, gospodarstvo, znamenitosti*. Ljubljana: Mladinska knjiga založba.

Pinder, John (1998): *The building of the European Union*. Oxford: Oxford University Press.

Pines, Jim (2004): Rituals and Representation of Black »Britishness«. V David Morley in Kevin Robins (ur.): *British Cultural Studies: Geography, Nationality and Identity*, 57–67. Oxford, New York: Oxford University Press.

Piper, J. Richard (2005): *The Major Nation-States in the European Union*. New York: Pearson Education, Inc.

Poulsen, Thomas M. (1995): *Nations and States: A Geographic Background to World Affairs*. New Jersey: Prentice-Hall, Inc.

Public Opinion Analysis sector, *Evropska komisija* (2007): Dostopno na http://ec.europa.eu/public_opinion/index_en.htm (10. julij 2007).

Rizman, Rudi (2006): Kaj prinaša globalizacija nacionalni državi? V Miro Haček in Drago Zajc (ur.): *Demokracija v globalizaciji – globalizacija v demokraciji*, 11–29. Ljubljana: FDV.

Rovny, Jan (2004): Conceptualizing Party-based Euroscepticism: Magnitude and Motivations. College of Europe: *Collegium* 29(Winter 2004), 31–49. Dostopno na www.coleurop.be/file/content/publications/pdf/Collegium29.pdf (6. avgust 2007).

RTVSLO.si (2005): *Žižek podprl francoski "ne"*. Dostopno na http://www.rtv slo.si/modload.php?&c_mod=rnews&op=sections&func=read&c_menu=16&c_id=80721 (18. julij 2007).

RTVSLO.si (2007): *VB bo težko dosegel cilje EU-ja*. Dostopno na http://www.rtv slo.si/modload.php?&c_mod=rnews&op=sections&func=read&c_menu=16&c_id=149568&tokens=otoku (10. september 2007).

Sanchez-Cuenca, Ignacio (2000): The Political Basis of Support for European Integration. *European Union Politics* 1(2), 147–170.

Schwarz, Bill (2004): Britain, America and Europe. V David Morley in Kevin Robins (ur.): *British Cultural Studies: Geography, Nationality and Identity*, 157–171. Oxford, New York: Oxford University Press.

Sitter, Nick (2002): *Opposing Europe: Euro-Scepticism, Opposition and Party Competition*. SEI Working Paper 56, Opposing Europe Research Network Working Paper 9. Dostopno na: <http://www.sussex.ac.uk/sei/documents/wp56.pdf> (19. avgust 2007).

Sørensen, Catharina (2004): *Danish and British Popular Euroscepticism Compared: A Sceptical Assessment of the Concept*. Kopenhagen: Danish Institute for International Studies.

Taggart, Paul in Aleks Szczerbiak (2002): *The Party Politics of Euroscepticism in EU Member and Candidate States*. SEI Working Paper 51, Opposing Europe Research Network Working Paper 6. Dostopno na <http://www.sussex.ac.uk/sei/documents/wp51.pdf> (19. avgust 2007).

Taggart, Paul in Aleks Szczerbiak (2003): *Theorising Party-Based Euroscepticism: Problems of Definition, Measurement and Causality*. EPERN Working Paper 12, SEI Working Paper 69. Dostopno na <http://www.sussex.ac.uk/sei/documents/wp69.pdf> (20. julij 2007).

Theiler, Tobias (2004): The origins of Euroscepticism in German-speaking Switzerland. *European Journal of Political Research* 43(4), 635–656.

Toplak, Cirila (2003): *Združene države Evrope: Zgodovina evropske ideje*. Ljubljana: FDV.

Usherwood, Simon (2002): Opposition to the European Union in the UK: The dilemma of public opinion and party management. *Government and Opposition* 37(2), 211–230.

Usherwood, Simon (2004): Bruges as a Lodestone of British Opposition to the European Union. *Collegium* 29(Winter 2004), 5–16. Dostopno na www.coleurop.be/file/content/publications/pdf/Collegium29.pdf (6. avgust 2007).

Usherwood, Simon (2007): Proximate Factors in the Mobilization of Anti-EU Groups in France and the UK: The European Union as First Order Politics. *European Integration* 29(1), 3–21.

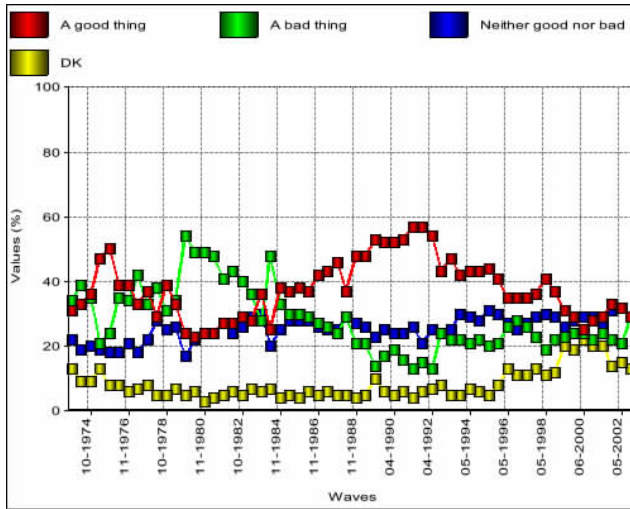
Wilson, Frank L. (1994): *European Politics Today: The Democratic Experience*. New Jersey: Prentice-Hall, Inc.

Zweifel, Thomas (2002): *Democratic deficit? institutions and regulations in the European Union, Switzerland, and the United States*. Lanham: Lexington Books.

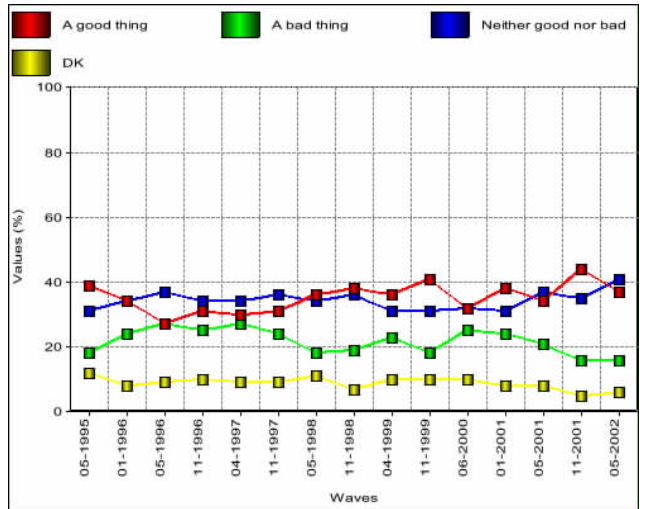
9. Priloge:

Priloga A: Izmerjena podpora članstvu v ES/EU v državah članicah EU-15 od leta 1973 oziroma od leta vključitve v ES/EU do leta 2002. V odstotkih so izražene povprečne vrednosti odgovorov Britancev po raziskavi Eurobarometer, o tem kako ocenjujejo članstvo svoje države v ES/EU v letih od 1973 oziroma od leta vstopa v ES/EU do leta 2003. Odgovor »dobro« označuje rdeče obarvana krivulja, »slabo« zeleno, »niti dobro niti slabo« modro in odgovor »ne vem« rumeno obarvana krivulja.

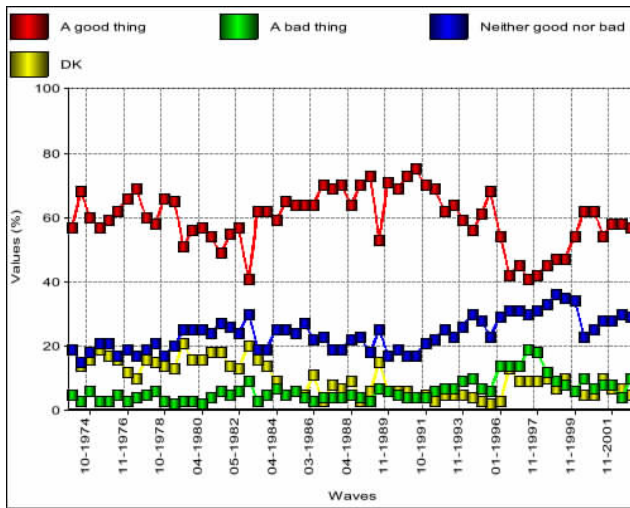
Velika Britanija:

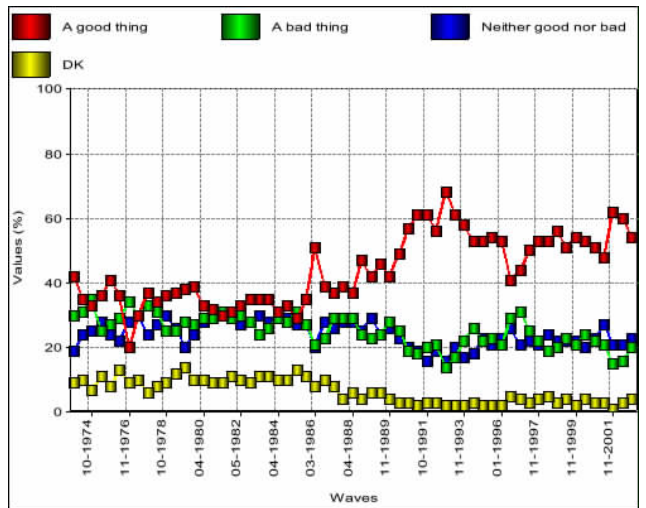
Avstrija:

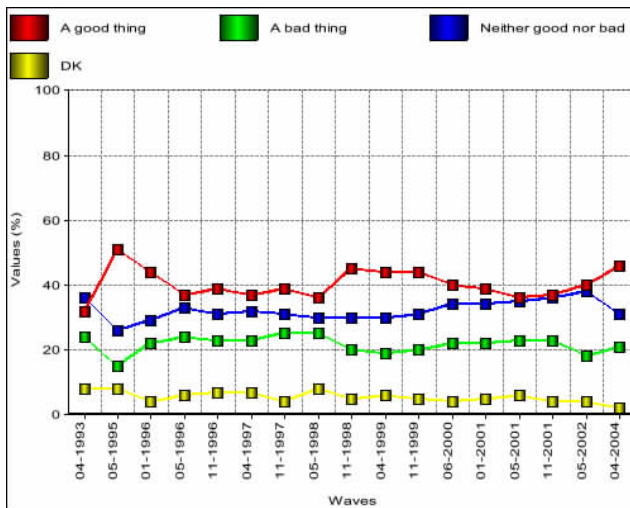
Belgija:

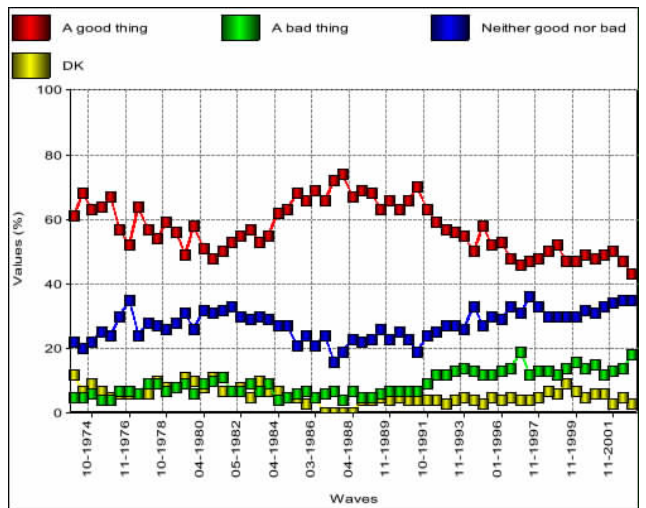
Danska:

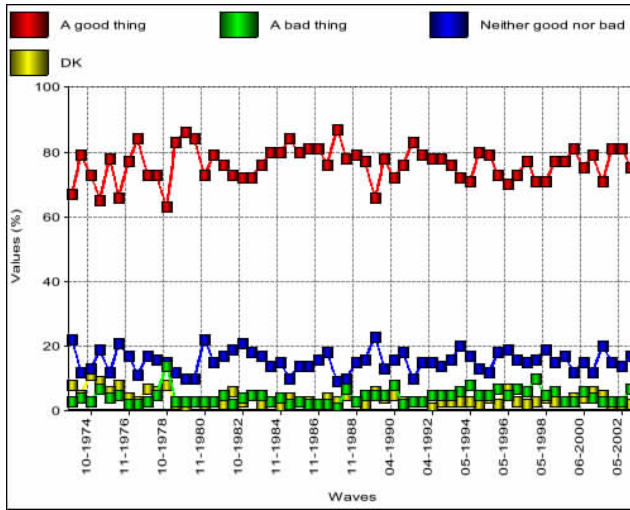
Finska:

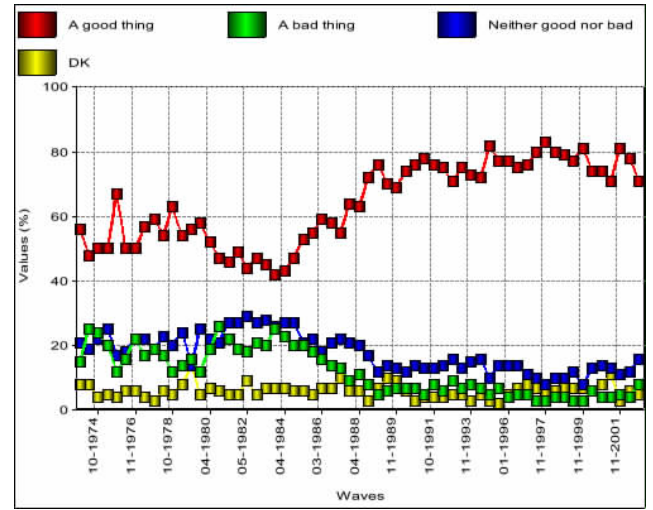
Francija:

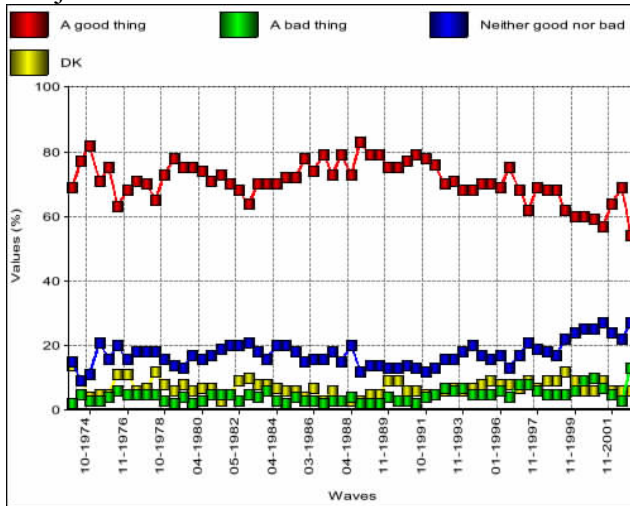
Grčija:

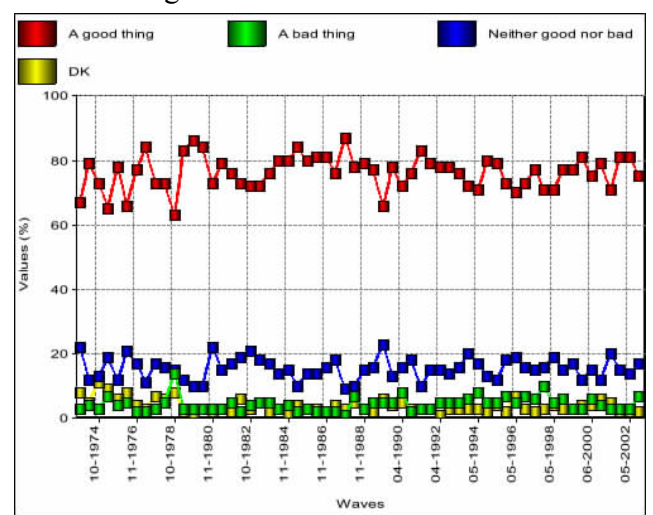
Irska:

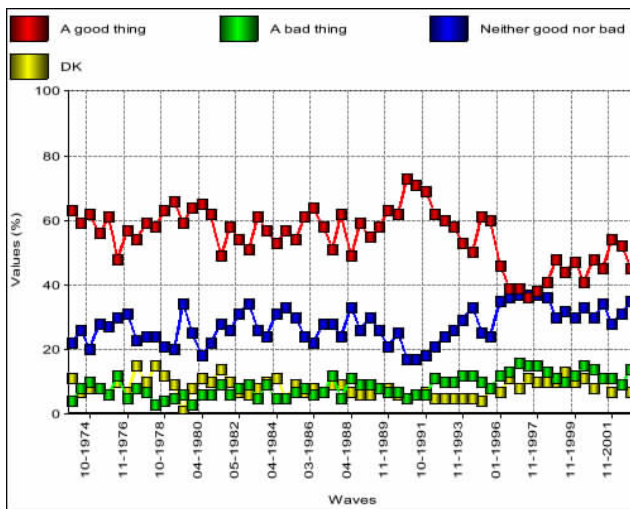
Italija:

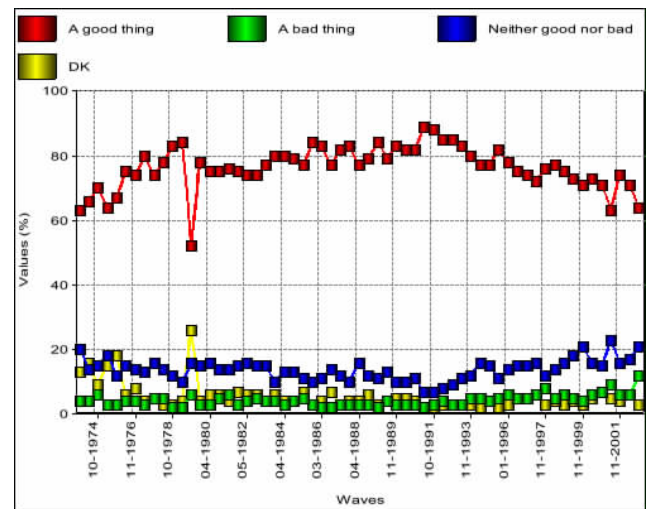
Luksemburg

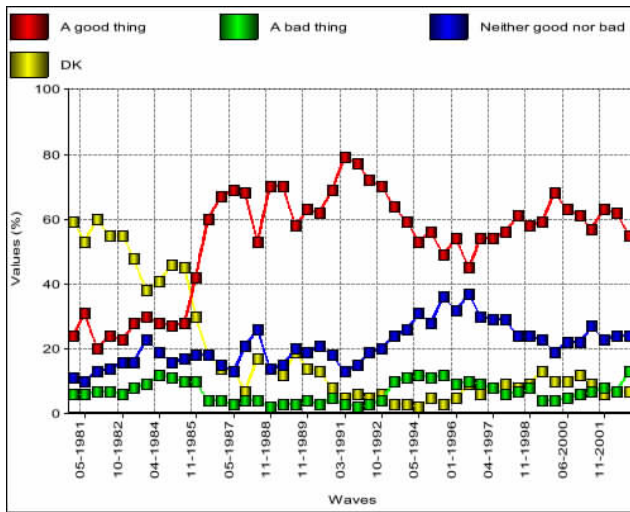
Nemčija

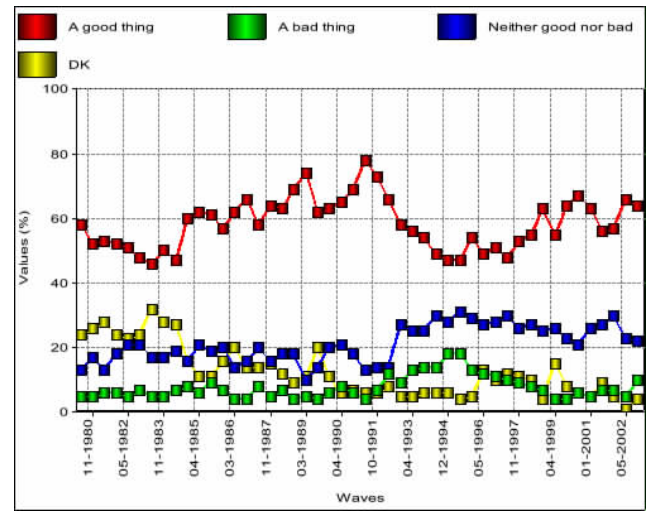
Nizozemska:

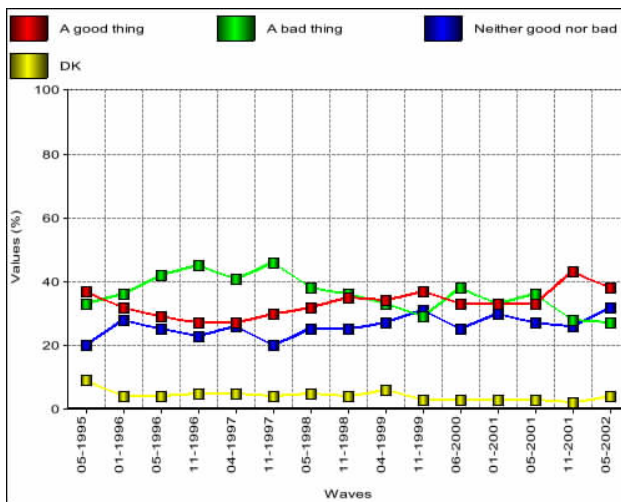
Portugalska:

Španija:

Švedska:

Vir vseh diagramov: Eurobarometer (2007).

Priloga B: Žrtve druge svetovne vojne na 1000 prebivalcev po državah (Španija, Portugalska, VB, Irska, Danska, Luksemburg, Italija, Nemčija, Nizozemska, Belgija in Francija):

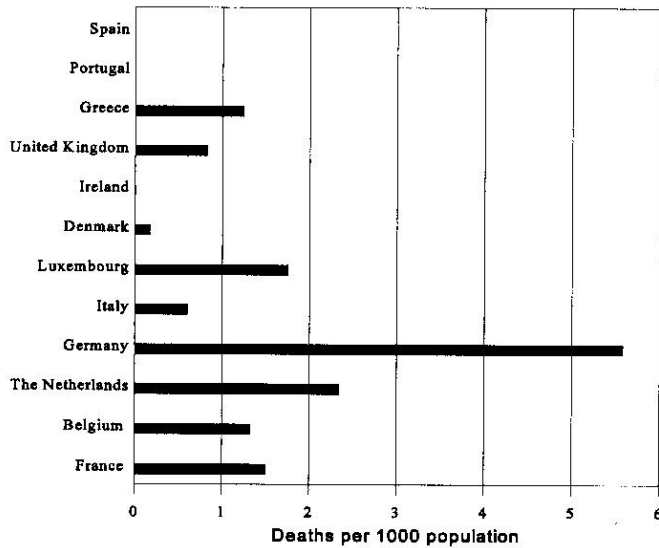

Fig. 7. Fatalities from World War II. (Calculations are based on casualties as reported in Sivard 1985 and Snyder 1982.)

Vir: Gabel (1998a: 81)

Priloga C: Primerjava vrednosti tujih neposrednih investicij v ZDA in iz ZDA med VB, Nemčijo, Francijo, Italijo in Španijo za leto 2001.

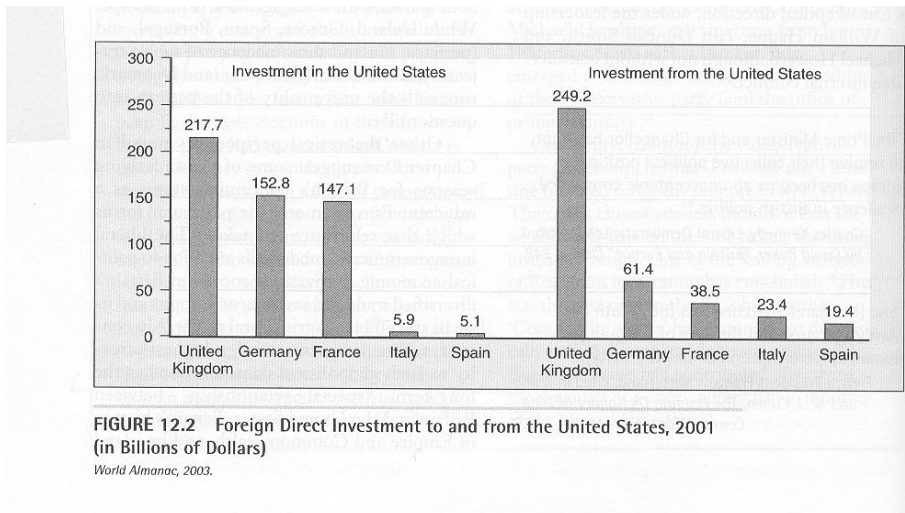
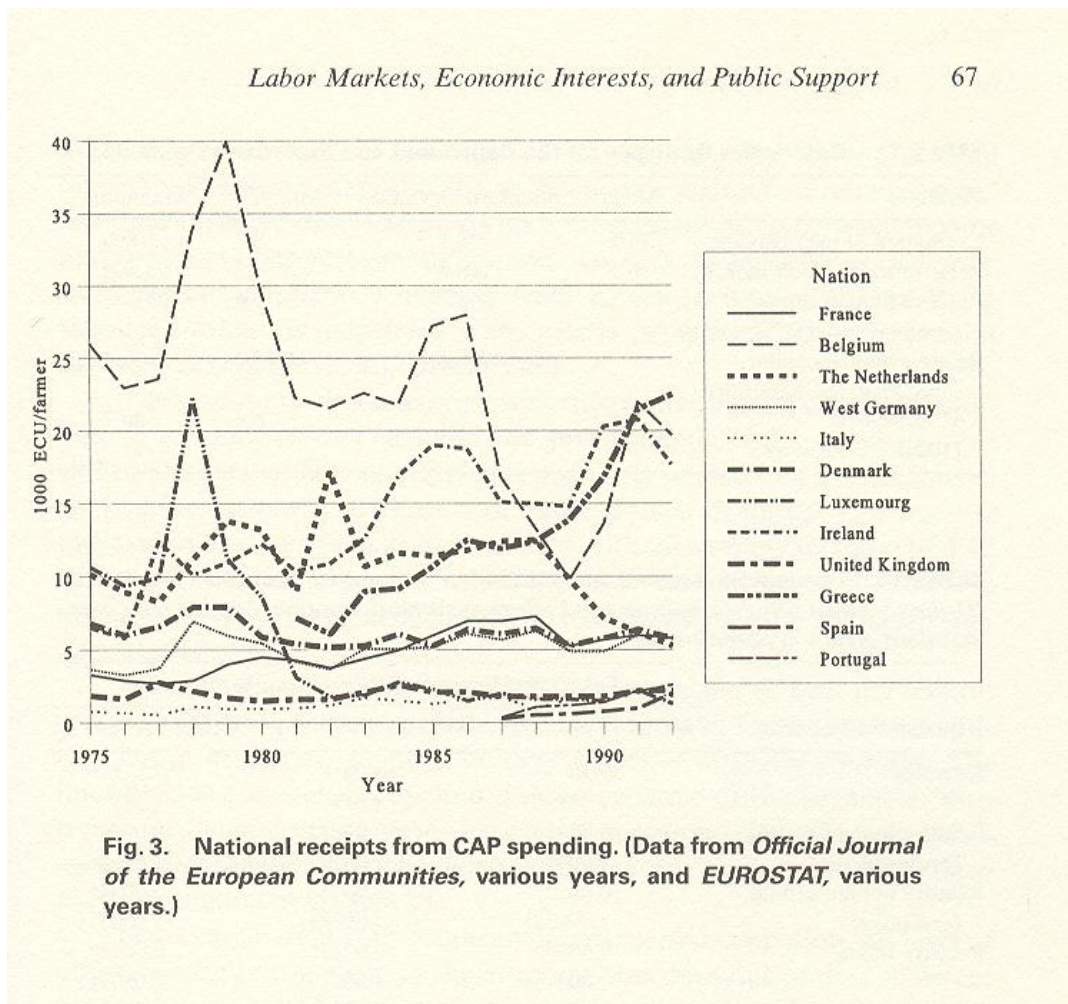

FIGURE 12.2 Foreign Direct Investment to and from the United States, 2001 (in Billions of Dollars)
World Almanac, 2003.

Vir: World Almanac, 2003 (v Piper 1998: 264)

Priloga Č: Prejemki iz naslova SKP za dvanajsterico najstarejših članic v 1000 ECU na kmeta v letih od 1975 do 1992.

Vir: Gabel (1998a: 67)